

Forsvar for naturen

Hanstholmlejren

Drifts- og plejeplan 2019-2033

Kolofon

Titel

Hanstholmlejren, drifts- og plejeplan 2019-2033

Adresse

Molevej 19, 7730 Hanstholm

Udgivelse

Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelse 2019

Udarbejdelse

HabitatVision A/S, Lene Thomsen og Erik Aude

Kvalitetssikring

Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelse, v. Simon Vang Pedersen,
Anna Kathrine Aaen Hansen og Henrik Olsen

Godkendelse

Vicedirektør for Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelse, Torben Gade

Fotos

Lene Thomsen og Erik Aude, hvor ikke andet er angivet

Layout og produktion

Diana Klynge Olesen

ISBN

978-87-92898-33-3

Internetversion

Planen kan findes i elektronisk format på www.ejendomsstyrelsen.dk

Indhold

Kolofon	5
Indhold	6
Læsevejledning	8
1. Resumé	9
2. Indledning	11
2.1. Konkret om drifts- og plejeplanen for Hanstholmlejren	11
3. Målsætning	14
3.1. Konkrete drifts- og plejemålsætninger for Hanstholmlejren	14
4. Status	17
4.1. Historie	17
4.2. Landskab og geologi	19
4.3. Ejendomsoversigt og kortgrundlag	22
4.4. Militær anvendelse	24
4.5. Naturlovgivning	25
5. Analyse	33
5.1. Evaluering af drifts- og plejeplan 2005-2019	33
5.2. Analyse af ny indsats 2019-33	36
6. Visioner	42
7. Aktiviteter	46
7.1. Rydning	47
7.2. Græsning	48
7.3. Slåning	48
7.4. Bekæmpelse af invasive planter	49
7.5. Ikke modelbeskrevne aktiviteter	51
8. Referencer	53
9. Bilag	55
9.1. Ekstern høring af forslag til drifts- og plejeplan for "Hanstholmlejren"	55
9.2. Høringssvar	60
9.3. Kortbilag	65
Forsvar for naturen	68

Stor kransemos (*Rhytidiadelphus triquetrus*). Den vokser på de skovbevoksede arealer.

Læsevejledning

Denne Drifts- og plejeplan adskiller sig væsentlig fra Forsvarets andre drifts- og plejeplaner, i det de overordnende rammer for Forsvarsministeriets Drifts- og plejeplaner ikke fremgår af denne plan.

I drifts- og plejeplanen for Hansthølmlejren, gennemgås de overordnede mål, status og de langsigtede visioner for driften, som de beskrevne aktiviteter skal understøtte.

Planen beskriver i indledningen baggrunden for udarbejdelse af drifts- og plejeplanen for Hansthølmlejren. I afsnittet om målsætninger beskrives de kort- og langsigtede mål for lejren opdelt i strategiske, taktiske og operationelle mål.

Nuværende status for øvelsesområdet udgør grundlaget for en analyse af den prioriterede indsats, der skal iværksættes. Kapitel 4, Status, indeholder således en gennemgang af Hansthølmlejren, dets historie, geologi, ejendomsforhold, militære aktiviteter, arealanvendelse, naturværdier samt offentlighedens adgang.

Kost-fuglemælk.

Planens analysedel er baseret på evaluering af den seneste drifts- og plejeplan (Miljøministeriet, Skov- og Naturstyrelsen og Hjemmeværnskommando, 2005), og en redegørelse for hvilken ny indsats, der skal gennemføres i indeværende planperiode (2019-2033). Indsatsen bygger desuden på de langsigtede visioner, der knytter sig konkret til Hansthølmlejren.

Til sidst beskrives de konkrete aktiviteter, der danner grundlaget for realisering af de beskrevne indsatser. Aktiviteterne bygger på en række modeller (metoder til naturpleje), og retningslinjer for Forsvarsministeriets anvendelse af skyde- og øvelsesterrænerne.

Kommentarer til den eksterne høring gennemgås i Bilag 9, og det beskrives, hvordan kommentarerne har haft indflydelse på planens aktiviteter. Selve høringssvarene fremgår af Bilag 9.

Hvert kapitel (undtagen kapitel 1) indledes med en kort opsummering af kapitlets væsentligste indhold. Denne opsummering fremgår med kursiv.

1. Resumé

Siden 1991 er der for en række af Forsvarsministeriets skyde- og øvelsesområder udarbejdet drifts- og plejeplaner med henblik på at sikre rammerne for uddannelse og træning af militære enheder under realistiske vilkår og samtidig tilgodese hensynet til naturbeskyttelse og rekreative interesser. Planerne udmøntes i en række arealtilknyttede plejemålsætninger, der udarbejdes i henhold til Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelses bestemmelse for drifts- og plejeplaner (FBE, 2019), samt Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelses øvrige generelle retningslinjer.

Hansthholmlejren udgør samlet i alt ca. 8,3 ha, og nærværende drifts- og plejeplan fastsætter rammen for udviklingen af lejren for perioden 2019-2033.

Planen fastsætter den udvikling af arealerne, der er nødvendig for den militære brug som øvelsesområde, samtidig med at der er åbent for publikum i området, og således Hansthholmlejren bevares som et åbent overdrevs- og hedeområde samt et område med løvskov.

Terrænet på Hansthholmlejren udgøres af en hundetræningsbane mod sydøst, samt et mindre øvelsesterræn der udgør resten af arealet, og som består af både lysåbne arealer og arealer med især løvskov. Fremadrettet forventes området, at blive benyttet i stigende grad af de militære brugere, og derfor har nærværende plan fokus på øvelsesterrænet. En stor del af arealet udgøres desuden af historiske bunkeranlæg, batteristillinger og tilkørselsanlæg.

Hansthholmlejren er etableret i et gammelt klitområde med klithede- og overdrevsnatur, og med skov der omkranser store dele af arealet. Der er i denne drifts- og plejeplan fokus på vedligeholdelse og sikring af disse naturtyper.

Der er forekomst af flere invasive på terrænet, og der vil i den kommende planperiode være fokus på bekæmpelse af disse, således det åbne og det lukkede landskab sikres og vedligeholdes som militære kulisser.

Selve indsatsen på Hansthholmlejren formuleres i planens Kapitel 7: Aktiviteter. Modellerne for, hvordan indsatsen skal gennemføres, er

som udgangspunkt fastlagt ud fra Forsvarsministeriets generelle retningslinjer for forvaltning af de forskellige arealtyper. Modellerne omsættes til konkrete aktiviteter, hvor der for Hansthholmlejren, er tale om rydning og slåning af lysåbne arealer, bekæmpelse af invasive arter, konvertering af nål til løv og etablering af nye øvelsesselementer.

Der vokser flere arter af laver i klitterne på Hansthholmlejren, bl.a. denne Hunde-skjoldlav (Peltigera canina).

2. Indledning

Dette kapitel beskriver den konkrete baggrund for drifts- og plejeplanen for Hansthholmlejren, herunder de konkrete arealmæssige forhold på lejren og processen for drifts- og plejeplanens tilblivelse.

2.1. Konkret om drifts- og plejeplanen for Hansthholmlejren

Hansthholmlejren ligger inde i Hansthholm by i Thisted Kommune nordvest for Limfjorden (Figur 2-1). Det samlede areal udgør 8,3 ha.

Hansthholmlejren består af en Hjemmeværnsgård, og i umiddelbar tilknytning hertil ligger et 8,3 ha stort øvelsesareal, hvor godt halvdelen er bevoget med skov. Det er et historik område, med levn fra 2.verdenskrig, hvor den tyske besættelsesmagt etablerede en stor militærstilling med bl.a. bunkersanlæg og batteristillinger. De vigtigste anlæg, som ligger nord for lejren, er omdannet til et privatejet Museumscenter Hansthholm, og der er bevaret et gammelt tipvognsspor på øvelsesterrænet, som anvendes til at køre besøgende til museet.

Øvelsespladsen er delt op i et fladt og åbent, græsklædt terræn mod sydøst ud mod Hjemmeværnsgården, samt et mere kuperet terræn mod nord og nordvest, med skovbeplantning på flyvesand over kalkgrund. Skoven på Hansthholmlejren grænser mod nord og vest op til statsskov under Naturstyrelsens og til nabobebyggelse mod syd og øst.

Arealerne anvendes i dag til militærbrug, og der er åbent adgang for offentligheden, når der ikke foregår militære aktiviteter, og under de generelle regler for offentlig adgang.

Drifts- og plejeplan for Hansthholmlejren 2019-2033

Nærværende drifts- og plejeplan er udarbejdet i foråret og forsommeren 2019 med inddragelse af både interne brugere og eksterne interessenter. I processen er blandt andet den tidligere drifts- og plejeplan (Miljøministeriet, Skov- og Naturstyrelsen og Hjemmeværnsskandalen, 2005) inddraget, som et særligt betydende grundlag.

Figur 2-1: Oversigtskort over den geografiske placering af Hanstholmlejren (rødt område).

I forbindelse med udarbejdelse af planen er der indsamlet data og materiale, for at evaluere den drift, der har været i den foregående drifts- og plejeplanperiode. Der er gennemført en række besigtigelser med overordnet kortlægning af naturværdier. Der er blandt andet lavet kortlægning af alle invasive arter i området. Der er ikke udført systematiske botaniske registreringer eller nye systematiske registreringer af dyrelivet på Hansthholmlejren.

Der er afholdt et indledende møde med de militære brugere af områderne den 24. april 2019. På mødet blev en række ønsker til områdernes udvikling gennemgået. Efterfølgende er der med udgangspunkt i de militære målsætninger foretaget en afvejning af ønsker og behov for udviklingen af området. Planen er sendt i intern høring i oktober 2019 og i ekstern høring i november 2019.

Gråklit i kanten af Hansthholmlejren.

3. Målsætning

Dette kapitel beskriver målsætningen for Hansthholmlejren på kort og lang sigt. Kort- og langsigtede målsætninger har fungeret som et arbejdsredskab under drifts- og plejeplanens udarbejdelse, og er bestemmende for den fremtidige drift og pleje af Hansthholmlejren.

3.1. Konkrete drifts- og plejemålsætninger for Hansthholmlejren

Målene opstilles skematisk for at lette overskueligheden og støtte både den løbende og den afsluttende evaluering af planen. Strukturen lægger op til opfyldelse af Forsvarsministeriets generelle beslutning om at sikre evaluering af drifts- og plejeindsatsen, (FES, 2019), og bestemmelserne i Forsvarsministeriets Miljø- og energistrategi 2016-2020 (Forsvarsministeriet, 2016), og følger op på Forsvarsministeriets Miljø- og naturstrategi fra 2012-2015 (Forsvarsministeriet, 2012). Af Forsvarsministeriets Miljø- og naturstrategi (Forsvarsministeriet, 2012) fremgår det blandt andet, at udarbejdelse af langsigtede drifts- og plejeplaner er et af de redskaber, som Forsvarsministeriet anvender, for at sikre de fremtidige militære anvendelsesmuligheder på arealerne, samtidig med at der tages nødvendige hensyn til naturbeskyttelse og offentlighedens adgang. Strategien fastlægger desuden en række målsætninger for ekstensivering af drift, international naturbeskyttelse samt rekreativ brug, formidling og dialog.

Engelskgræs blomstre så fint med deres violette blomster.

Målsætningen for Hansthholmlejren fremgår af de følgende afsnit.

Områderne er inddelt i to overordnede arealbetegnelser, nemlig de intensivt plejede arealer (IPA), der varetages af Distriktet Midtjylland og de naturplejede arealer (NPA), der varetages af Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelses Natur- og Plansektion og Naturdriftselementet. De intensivt plejede arealer udgøres blandt andet af øvelsesbanen, bygninger, veje, p-plads, hegn og lignende.

Militær anvendelse

Det er et grundlæggende mål at opretholde og udvikle den nuværende brug af Hansthholmlejren.

STRATEGISK	TAKTISK	OPERATIONELT
Hansthholmlejren er en lokal øvelsesplads, som betjenes af hjemmевærnsenheder.	Øvelsespladsens nuværende øvelsesfaciliteter fastholdes og der etableres nye. Der findes faste installationer på området.	Øvelsesfaciliteter plejes i overensstemmelse med militære behov.
Hansthholmlejren benyttes til øvelsesmæssige aktiviteter, dog er anvendelsesmulighederne begrænset grundet områdets størrelse og de historiske bunkeranlæg.	Terrænet skal fortsat udvikles til øvelser i terrænet, herunder etablering af område til kampstilling, observationspost samt stisystem ind på terrænet. Invasive arter bekæmpes at hensyn til øvelsesmæssige aktiviteter. Særligt bekæmpes Rynket rose løbende for at holde arterne på et acceptabelt niveau. Lysåbne arealer bibeholdes som et åbent terræn. Der foretages rydninger af nåletræer i skoven, således løvskoven åbnes op.	Område til permanent kampstilling friholdes for Rynket rose og planeres. Område til observationspost ryddes for opvækst. Stisystem på det åbne område reetableres. Rynket rose følges løbende og bekæmpes ved rydning/slåning på hele terrænet. Det åbne landskab vedligeholdes løbende ved rydning og slåning. Det lukkede landskab vedligeholdes ved rydning af nåletræer til gavn for løvskovbevoksningen, og varetages af Naturdriftselementet. Rydning af skellinje til sikring af "Line og sight", samt vedligehold af militære skelpæle (sort-gule), og opsætning af nye infoskilte.
Rekreativ anvendelse af Hansthholmlejren må ikke være til hinder for militære interesser.	Militære hensyn sikres gennem informationsmateriale rettet mod besøgende. Offentlig adgang til Hansthholmlejren sikres efter de til enhver tid gældende regler.	Udover denne drifts- og plejeplan udarbejdes der infoskilt med bl.a. ordensreglement. Oplysning om planlagte skydninger sker via. Forsvarets Støjportal. Der opsættes skilte med "Militært øvelsesterræn" og "adgang forbudt" skilte fjernes. Skjult bunkers i skoven mod vest fritlægges.

Naturbeskyttelse

Målene for naturbeskyttelse retter sig udelukkende imod de åbne klitheder og overdrevsarealer samt skoven på Hansthholmlejr.

STRATEGISK	TAKTISK	OPERATIONELT
Indenfor rammerne af den militære brug af Hansthholmlejr skal det sikres at gældende lovgivning overholdes.	Alle beskyttede naturtyper sikres gennem naturpleje. Det gælder følgende: §3 klithede og overdrev.	Til sikring af de lysåbne arealer gennemføres bekæmpelse af invasive arter, fjernelse af opvækst af vedplanter og brakpudsning således arealerne bevares som lysåbne naturtyper. Levesteder for arter, der er tilpasset lysåben natur sikres gennem brakpudsning af de lysåbne områder.
Fredskovsarealer på Hansthholmlejr sikres gennem en hensigtsmæssig ekstensiv og naturnær skovdrift, med fokus på at konvertere eksotiske nåletræer til hjemmehørende naturnær løvskov.	Nål, undtagen Skov-fyr, i skoven, bevoksninger og levende hegn ryddes. Fredskovsarealerne drives som urørt løvskov, hvor foryngelse foregår ved naturlig regeneration af løvtræerne.	Nål, undtagen bl.a. Skov-fyr, fældes og fjernes og efterfølges af naturlig tilgroning/succession med hjemhørende arter. Ca. 3,6 ha forvaltes efter skovudviklingstype 94: Urørt, dog med mulighed for løbende at rydde eksoter og invasive arter.
Naturtyperne på Hansthholmlejr sikres gennem en hensigtsmæssig, kosteffektiv ekstensiv pleje.	De lysåbne naturtypers tilstand opretholdes ved slåning eller afgræsning, som hindrer tilgroning med vedplanter og invasive plantearter.	Arealerne slås med brakpudser eller lign. eller afgræsses med et lavt græsningstryk af robuste dyreracer, i en lang græsningssæson.
De militære kulisser og naturtyper og arter sikres gennem en langsigtet bekæmpelse af invasive plantearter.	Særligt Rynket rose bekæmpes løbende for at holde arten på et acceptabelt niveau.	Rynket rose bekæmpes med rydning samt slåning flere gange årligt.
Drifts- og plejeindsatsen skal understøtte raste- og levesteder for de særligt beskyttede arter på Habitatdirektivets Bilag VI.	Områdets økologiske funktionalitet som eventuel yngle- og rasteområde for Bilag IV-arten markfirben skal sikres ved gennemførelse af drifts- og plejetiltag.	Potentielle yngle- og rastesteder for markfirben skal sikres igennem hensigtsmæssig drift og pleje. Dette gøres desuden ved fastholdelse af varierede lysåbne/solbeskinnede områder på overdrevsarealerne.

4. Status

Dette kapitel giver en status for forholdene på Hanstholmlejren ved planperiodens start. Status indeholder en beskrivelse af ejendomsforhold, militære aktiviteter, arealanvendelse, naturværdier og publikumshåndtering.

Udarbejdelse af statusafsnittet i denne drifts- og plejeplan bygger på et bredt grundlag af data og information, herunder oplysninger fra den udløbne drifts- og plejeplan for Hanstholmlejren (Miljøministeriet, Skov- og Naturstyrelsen og Hjemmeværnskommandoen, 2005) samt Danmarks Miljøportal. Der henvises i øvrigt til Forsvarsministeriets hjemmeside for oplysninger om Forsvarsministeriets naturforvaltning.

4.1. Historie

Folderen, "Velkommen til Hanstholmlejren" udgivet af Hærhjemmeværnsdistrikt Himmerland-Thy, beskriver kort historien af Hanstholmlejren. Derudover har Chr. Houmark Hammer udarbejdet en beskrivelse i 1999 i artiklen "Hjemmeværnets første år — arven fra modstandsbevægelsen", der blev skrevet i forbindelse med 50-året for Hjemmeværnets oprettelse. Udvalgte informationer fra disse to kilder resumeres nedenfor:

Den tyske besættelsesmagt besluttede i 1942 at udbygge området i Hanstholm, og da tyskerne ønskede området totalt rømmet for civile, blev beboerne i den lille by bedt om at finde et andet sted at bo.

Der skete en voldsom udbygning af området til forsvarsmæssige formål i de følgende år, bl.a. blev der opført en større lazaretbygning med kælder, stueetage og 1. sal — nemlig Hanstholmlejren.

Efter befrielsen stod Hanstholmlejren i flere år ubenyttet hen, men da Hjemmeværnet blev oprettet, så det nye Hjemmeværnsdistrikt Thy en mulighed for at få et sted, hvor man kunne uddanne de frivillige. Men det tog flere års forhandlinger med bl.a. Forsvarsministeriet og Bygningstjenesten, før Hjemmeværnsdistrikt Thy fik brugsret over lazaretbygningen.

En kæmpe og mangeårig indsats med renovering af bygningen af frivillige hjemmeværnsfolk betød at bygningen stod klar som uddannelseslejr i 1956.

Figur 4-1. Øvelse i sigteteknik i Hansthølmlejren (Miljøministeriet, Skov- og Naturstyrelsen og Hjemmeværnskommandoen, 2005).

Hærhjemmeværnsdistrikt Himmerland-Thy overtog Hansthølmlejren den 1. juli 1999, da Hjemmeværnsdistrikt Thy-Mors blev nedlagt og Thy blev sammenlagt med Himmerland. På distriktet er der 16 medarbejdere, 5 militært ansatte og resten civil ansatte. Til distriktet er der tilknyttet ca. 2100 frivillige. "

"Det var i den periode, uddannelseslejren i Hansthølm blev oprettet. Her lå det tyske lazaret tomt og i en sørgelig forfatning. Hjemmeværnet fik det overdraget, men skulle selv sætte det i stand. Det var et meget stort projekt, der var ingen store bevillinger. Statskassen havde ingen store beløb at gøre godt med. Men distriktet kunne dog få penge til at betale for buskørsel, som blev sat i gang fra alle hjørner i Distriktet, således at man kunne komme gratis til Hansthølm. Det var nemlig hjemmeværnsfolkene selv, der foretog istandsættelsen. Alle forskellige håndværkere var repræsenteret indenfor Distriktet, og frivillig arbejdskraft blev hentet til Hansthølm, både om aftenerne og lørdag-søndag. Det var ikke blot faguddannede bygningshåndværkere, men alle vi andre kunne også bruges som medhjælp, og arbejdet gik med liv og lyst....."

Skjult bunker fra 2. verdenskrig i skoven mod vest.

4.2. Landskab og geologi

Inde i Hansthølm by på Molevej ligger den gamle Hjemmeværnsgård, som er en stor, rød murstensbygning. I umiddelbar tilknytning hertil ligger et 8,3 ha stort øvelsesareal, hvoraf halvdelen er bevokset med skov. Tilsammen udgør området Hansthølmlejren.

Det er et historisk område, idet den tyske besættelsesmagt under 2. Verdenskrig i dette nærområde etablerede en stor militærstilling med bunkersanlæg og kanoner mv. De vigtigste stillingsanlæg er nu omdannet til Museumscenter Hansthølm, som regnes for et af de fineste 2. Verdenskrig-museer i Europa. Museet ligger umiddelbart nord for Hansthølmlejren. Et gammelt tipvognsspor er stadig bevaret på øvelsesterrænet og bruges til at køre besøgende til museet.

Det gamle tipvognsspor fra 2. verdenskrig.

Den lysåbne del af øvelsespladsen er et græsklædt areal med klitkarakter.

Øvelsespladsen er på den sydøstlige halvdel ud til Hjemmeværnsgården et åbent, græsklædt areal med klitkarakter. Den nordlige og nordvestlige halvdel består derimod af et kuperet terræn med flyvesand og kalkgrund, hvor der tidligere var gamle Bjerg-fyr beplantninger, som i dag er afløst af løvskov. Skoven støder op til og er en del af Byplantagen, som er statsskov under Naturstyrelsen.

Byplantagen er beliggende på nordvestspidsen af Hanstholm Knuden, der lå som en ø i Stenalderhavet. Hanstholm Knuden er en del af det geologerne kalder Thistedstrukturen, og knudens kalkbjergarter er presset op af en underliggende salthorst. Kalk fra undergrunden og moræneaflejringer fra istiden er i Byplantagen dækket af flyvesand.

På historiske kort over Hanstholmlejren, udarbejdet i 1842-1899 (Høje Målebordsblade), ses at store del af lejrens areal er en del af et større kuperet klitsystem, der strækker sig rundt om Hanstholm Knuden.

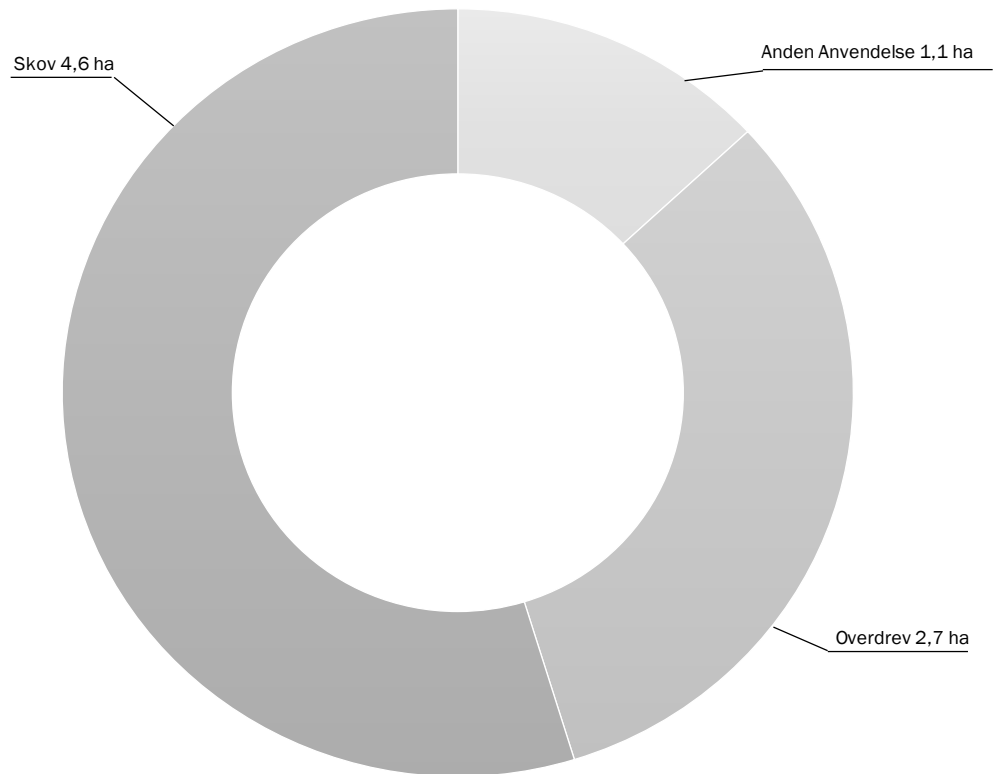

Figur 4-2. Historisk kort fra 1842-1899 (Miljøportalen, SDFE) viser at arealet var en del af et større klitsystem.

4.3. Ejendomsoversigt og kortgrundlag

Arealfordeling

Arealfordelingen på Hanstholmlejren, på tidspunktet for opstart af planlægningsarbejdet i 2019, fremgår af Figur 4-3. Hovedparten af området består af natur med overdrev og skov.

Figur 4-3. Areal fordelingen på Hanstholmlejrens i alt 8,4 ha jf. Kortbilag 1. 'Anden anvendelse' dækker over veje, jernbaneskråninger, kaserne mm.

Hanstholmlejren administreres efter en områdeinddeling (se grundkort, Kortbilag 1), med 6 litra (a-f) der følger de overordnede naturtyper og militære anlæg.

Naturtyperne, der er vist på grundkortet (Kortbilag 1), viser den vejledende registrering af beskyttet natur, som var gældende ved denne plans udarbejdelse, jf. Danmarks Miljøportal. De beskyttede naturtyper er beskrevet i afsnit Nationalt beskyttet natur.

Ejendoms- og Naboforhold

Hansthølmlejren er ejet af Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelse, og området grænser op til offentlig ejede skov mod nord og vest, samt offentligejede arealer mod syd. Mod øst ligger Hjemmeværnsgården ud mod offentlig vej. På steder grænser Hansthølmlejren op til privatejede arealer, samt KFUM spejderne (mod øst), der anvender lejerens arealer til rekreative formål, når arealet ikke er lukket ved militære øvelsesaktiviteter.

Figur 4-4. Ejendoms-kort, som viser Hansthølmlejrens matrikelgrænse.

Kortmaterialer

På grundlag af luftfotos, markgennemgang, og tidligere kort er der udarbejdet tre typer kort til denne drifts- og plejeplan.

- Grundkort (Kortbilag 1).
- Aktivitetskort (Kortbilag 2).
- Skovudviklingskort (figur 5-1)

Grundkort, kortbilag 1

Grundkortet viser status for arealanvendelsen på tidspunktet for opstart af planlægningsarbejdet (2019). I princippet medtages alt af betydning for drifts- og plejeplanlægningen. Kortet anvendes som grundlag for aktivitetskortet.

Aktivitetskort, kortbilag 2

Aktivitetskortet angiver de delområder, hvor der iværksættes konkrete tiltag. Aktivitetskortet er parallelt til aktivitetsafsnittet (kapitel 7) udarbejdet for alle planlagte aktiviteter.

Skovudviklingstypekort, figur 5-1.

Skovudviklingskortet angiver placeringen af de fastlagte skovudviklingstyper, der illustrerer de langsigtede udviklingsmål for skovarealerne.

Afmærkning af militærareal ved hjælp af sort-gule markings pæle.

4.4. Militær anvendelse

Forsvaret ejer i dag Hansthølmlejren, og området har siden 1956 været anvendt af Hjemmeværnet til uddannelse af Hjemmeværnets lokale kompagnier under Hærhjemmeværnsdistrikt Midt- og Vestjylland.

Det er primært det lysåbneareal, der anvendes til militære aktiviteter i dag, men hele terrænet kan benyttes til øvelsesmæssige aktiviteter, dog er anvendelsesmulighederne begrænset grundet terrænets størrelse samt de historiske militære anlæg på arealet.

Der er offentlig adgang til Hansthølmlejren, og området kan anvendes af såvel lokale som udefrakommende besøgende, under de generelle regler for offentlig adgang. Som udgangspunkt har offentlighedens adgang til området, når hensynet til sikkerheden samt uddannelses- og øvelsesvirksomhed tillader det.

Oplysninger om hvornår og evt. hvilke dele af terrænet, der er lukket på grund af øvelsesaktiviteter, fremgår af Forsvarets støjportal på Forsvarets hjemmeside.

Der er opsat militærskiltning med skilte flere steder på terrænet.

4.5. Naturlovgivning

På Hanstholmlejren er de naturmæssige værdier tilknyttet til de lysåbne hede- og overdrevsarealer med klitkarakter og områder med løvskov.

De lysåbne arealer, med en mosaik af hede-, overdrevs- og klit vegetation, er beskyttet af naturbeskyttelseslovens § 3 (Miljø- og Fødevareministeriet, 2019).

Natura 2000-områder

EU's Natura 2000-direktiver (fuglebeskyttelsesdirektivet- og habitatdirektivet) forpligter Danmark til at gøre den nødvendige indsats for at sikre eller genoprette gunstig bevaringsstatus for en række naturtyper og arter, som på europæisk plan er sjældne, truede eller karakteristiske. I den forbindelse er der udpeget Natura 2000-områder, og udarbejdet Natura 2000-planer for disse.

Natura 2000-planen er bindende, således at alle myndigheder i deres arealdrift, naturforvaltning eller ved udøvelse af deres beføjelser i henhold til lovgivningen i øvrigt skal lægge Natura 2000-planen til

grund (Naturstyrelsen, 2016a).

Ifølge lovgivningen (Miljø- og Fødevareministeriet, 2018b), skal der før der træffes afgørelse foretages en vurdering af, om projektet i sig selv, eller i forbindelse med andre planer og projekter, kan påvirke et Natura 2000-område væsentligt. De projekter, der omfattes af kravet om vurdering, er projekter som ikke direkte er forbundet med eller nødvendige for Natura 2000-områdets forvaltning.

Hansthholmlejreren er ikke udpejet som Natura 2000-område, men ligger midt imellem Natura 2000-område, Habitatområde H24, Hansthholm Reservatet, Hansthholm Knuden, Nors Sø og Vandet Sø. Lejreren ligger hhv. ca. 400 m syd for og ca. 920 m nord for området.

Det vurderes, at aktiviteterne på Hansthholmlejreren ikke påvirker det omkringliggende Natura 2000-område væsentligt.

Bilag IV-arter

EU's habitatdirektiv foreskriver særlig beskyttelse af en række plante- og dyrearter (EU, 1992). Denne indsats skal ske både indenfor og udenfor Natura 2000-områderne. Til gengæld er der ikke, som for udpegningsgrundlaget for Natura 2000-områderne, krav om, at der skal ske en aktiv indsats. Aktiviteter i området må blot ikke påvirke yngle- og rasteområder samt arternes økologiske funktionalitet negativt.

Forvaltningen af bilag IV-arter er i vid udstrækning indarbejdet i de generelle retningslinjer Forsvaret arbejder for (Forsvarsministeriet, 2010).

Ifølge faglig rapport nr. 635/2007 fra Danmarks Miljøundersøgelser (Søgaard & Asferg, 2007) er der i de 10 x 10 km UTM-kvadrater, som omfatter Hansthholmlejreren registreret følgende Bilag IV-arter: Damflagermus, Vandflagermus, Troldflagermus, Odder, Markfirben, Stor vandsalamander, Spidssnudet frø og Strandtudse.

Ingen af disse arter er registreret på Hansthholmlejreren ved besigtigelser i forbindelse med den tidligere udarbejdede drifts- og plejeplan eller den nærværende plan. Det vurderes imidlertid, at der er egnede levesteder for Markfirben i området som behandles nedenfor. Der er ingen store træer med sprækker eller lignende på terrænet, som kan være levested for flagermus, og der findes ikke egnede levesteder for Odder, Stor vandsalamander, Spidssnudet frø eller Strandtudse på eller i nærheden af terrænet.

Bregne almindelig engelsød findes på de skovbevoksede arealer.

Markfirben

Markfirben er varmeelskende og yngler på en række forskellige typer af levesteder, lige fra menneskabte levesteder som vejskråninger og grusgrave til mere naturlige levesteder som overdrev, heder, højmoser, strandenge, klitter og kystskrænter. Kendetegnende for disse yngleområder er, at de indeholder solvendte skråninger med veldrænende, løse jordtyper og sparsom bevoksning. Disse solvendte skråninger er af altafgørende for markfirbenet. Rasteområderne om vinteren skal være veldrænede og solvendte skråninger, som findes på terrænet.

Der blev ikke observeret Markfirben i forbindelse med udarbejdelse af denne drifts- og plejeplan. Det vurderes dog, at de eksponerede skrænter især ved bunkersanlæggene, udgør potentielle levesteder for Markfirben, idet der bl.a. er områder med løs sandjord og solbeskinnede områder.

Det vurderes dog, at de tiltag, der skal udføres i denne planperiode, beskrevet i denne drifts- og plejeplan, ikke vil påvirke potentielle yngle eller pot. rasteområder for Markfirben. Tvært imod vil tiltagen vedr. afgræsning eller slåning være positiv for arterne, idet den ynder yngle- og rasteområder med lavt vegetation (Søgaard & Asferg, 2007).

Vandplaner

Vandområdeplan 2015-2021 for Vandområdedistrikt Jylland og Fyn (Miljø- og Fødevareministeriet, 2016) er udarbejdet efter bestemmelserne i miljømålsloven, som lovmæssigt implementerer EU's vandrammedirektiv (direktiv nr. 2000/60/EF af 23. oktober 2000) i Danmark. Vandområdeplanen skal ifølge lovgivningen sikre, at vandløb, søer, kystvande og grundvandsforekomster i udgangspunktet opfylder miljømålet "god tilstand" inden udgangen af 2021. Endvidere skal det sikres, at eventuelle forringelser af tilstanden for vandområderne forebygges.

Det vurderes, at aktiviteterne på Hansthølmlejren ikke påvirker tilstanden af vandløb, søer eller grundvandsforekomster i området.

Sand-hjælme, en typisk klitart, på det lysåbne areal.

Nationalt beskyttet natur

De lysåbne arealer på Hansthølmlejren består af græsplæner, hundetræningsbane og beskyttet natur. På Hansthølmlejren er der i 2014 (jf. Danmarks Miljøportal) registreret et sammenhængende hedeområde, der er beskyttet af naturbeskyttelseslovens § 3 (Miljø- og Fødevareministeriet, 2019a). De beskyttede naturtyper fremgår af kortbilag 1.

Overdrev og græshede

Ved udarbejdelse af denne drifts- og plejeplan fremstår Hansthølmlejrens lysåbne arealer, som en mosaik af overdrevs- og hedenatur og med områder med arter der er typiske for klitnatur – især for den grønne klit, der især findes på højdedrag i området.

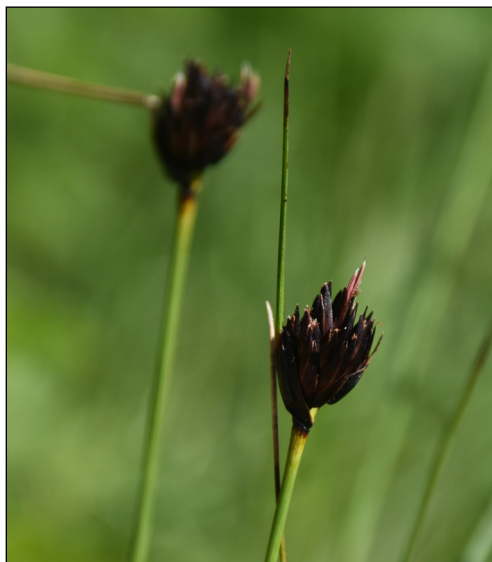
Arealet domineres især af Alm. hundegræs, Rød svingel, Sand-hjælme, med der blev også registreret Liden klokke, Stor Knopurt, Blåhat, Sandskæg, Sandstar, Strandvejbred, Muse vikke, Hedelyng, Revling, Alm. engelsød, Bølget bunke, m.fl.

På en af skråningerne, ved en hulvej ind til et gammelt bunkersanlæg fra 2. Verdenskrig, blev der registreret 10 forekomster af den meget sjældne halvgræs, Sort skæne. Arten er rødlistet i kategorien sårbar (VU) og kendes kun fra meget få lokaliteter i Danmark. På disse skråninger, som gennemskærer de geologiske kalklag, findes arter som er typisk for kalkoverdrev som fx Bakketidsel, Humlesneglebælg og Almindelig Hundegræs.

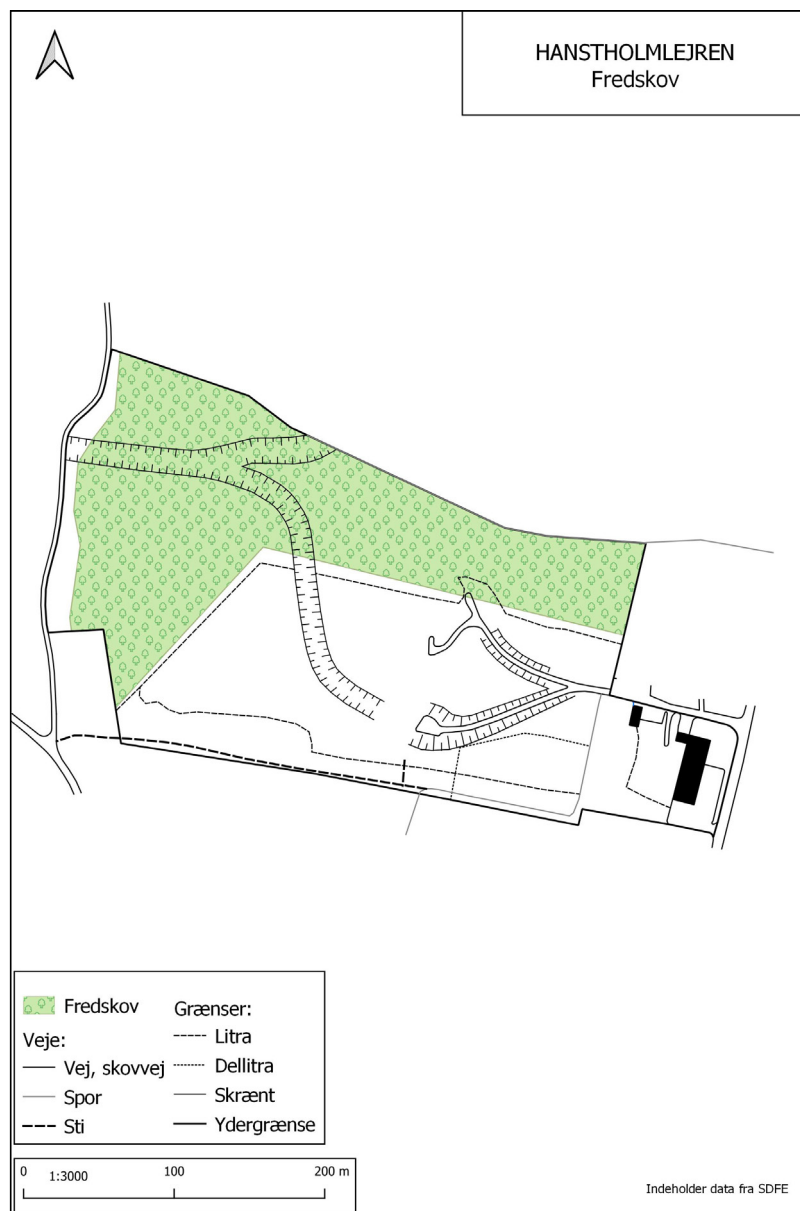
Derudover har der på hundetræningsbanen udviklet sig overdrevsvegetation, med typiske overdrevsarter som Blåhat, Håret Høgeurt, Almindelig Hvene og Mark-Frytle. Det viser sig, at hundetræningsbanen, som bliver slået og dermed friholdt fra de store dominerende græsser, har et større naturindhold, som overdrev, end det meste af terrænet.

Miljøstyrelsen har i 2013 (jf. Danmarks Miljøportal) registreret det beskyttede areal som habitatnaturtypen 2130 – Stabile kystklitter med urteagtig vegetation også kaldet grønsværklit.

Største delen af det beskyttede naturareal er synligt påvirket af mangel på pleje, og fremstår med tæpper af høje græsser, der gør arealerne mindre botaniske interessante, idet typiske små og følsomme overdrevs- og hedearter udkonkurreres. Der er endvidere flere områder, der er under kraftig tilgroning af den invasive art, Rynket rose, som forhindrer opretholdelsen af det åbne landskab, som militær kulisser og tillige fortrænger den beskyttede overdrevs- og hedevegetation.

Den meget sjældne plante sort skræne.

Figur 4-5. Fredskovs arealet på Hanstholmlejren.

Hede-renddyrlav (*Cladonia portentosa*).

Fredede arter

Ud over de arter, der er optaget på Habitatdirektivets Bilag IV (se afsnit Bilag IV-arter), kan en række dyr og planter på Hansthholmlejren være fredet i henhold til artsfredningsbekendtgørelsen (Naturstyrelsen, 2016b). Det drejer sig om alle padder og krybdyr samt alle orkideer. Desuden er alle vilde pattedyr og fugle fredet, hvis de ikke er omfattet af jagttidsbekendtgørelsen (Miljø- og Fødevareministeriet, 2018a).

Fortidsminder og beskyttede diger

Der findes ikke registrerede beskyttede fortidsminder eller beskyttede diger på Hansthholmlejren, men der findes derimod en masse kulturspor fra 2. Verdenskrig i form af rester af det anlæg, som tyskerne byggede i området.

Såfremt der under jordarbejde findes spor af fortidsminder (strukturer, konstruktioner, bygningsgrupper, bopladser, grave og gravpladser, m.m.) skal gravearbejdet standses, og museet kontaktes, jf. § 27 stk. 2 i museumsloven (Kulturministeriet, 2014).

Fredskov

Der er registreret ca. 4,6 ha fredskov på den nordlige- og vestlige del af Hansthholmlejrens område. Fredskovpligtige arealer er omfattet af skovloven (Miljø- og Fødevareministeriet, 2019b).

Skoven på Hansthholmlejren fremstår flere steder som blandet skov, med både nåle- og løvtræer.

Hvid anemone begynder så småt at udvikle sig i skoven mod vest.

Skov

På Hanstholmlejren er ca. 4,6 ha skovklædt, og skoven er en del af et større sammenhængende skovområde, der benævnes "Byplantagen". Tidligere fremstod skoven med gamle Bjerg-fyr beplantninger, men i 1993- 1995 blev store dele af skoven konverteret til løvskov, med Almindelig Eg, som dominerende træart.

I dag fremstår skoven flere steder som blandet skov, med områder med bl.a. nål, så som Skov-fyr, Østrigsk-fyr, Bjerg-fyr, Fransk bjerg-fyr, Alm. ædelgran og med andre løvtræer end Alm. eg, eksempelvis Bøg, Almindelig røn, Ahorn og Selje-røn.

Skovbunden vidner flere steder om, at skoven er blevet plantet på et gammel kuperet klitsystem med flyvesand, og har forekomster af klithede natur. Der er flere steder fint dække af mos og laver, Sand-star, Alm. engelsød, Revling, Vellugtende gulaks, Bølget bunke, Bredbladet mangeløv m.fl.

Der blev fundet få arter, der indikerer gammelskov (gammelskoves arter). Der blev eksempelvis fundet Alm. gedeblad og Hvid anemone, med meget begrænset udbredelse, hvilket indikerer at skovkontinuiteten er forholdsvis kort. Dette bekræftes af en historisk gennemgang af luftfoto, idet der luftfoto fra bl.a. 1954 udelukkende viser et åbent klitlandskab på lejrens arealer.

Målet er at konvertere de resterende nåltræsbevoksninger til løv, således skoven kommer til at fremstå mere lysåben, til gavn for de løvtræer, der blev plantet tilbage i starten af 1990'erne, og herefter at lade skoven udvikle sig til urørt skov, ved at lade naturlige processer

overtage skovudviklingen. Men samtidig med opmærksomhed på hvorvidt problemarter overtager skovnaturen.

Ikke beskyttede plante- og dyrearter

Hansthølmlejren er levested for en lang række arter af dyr, planter, svampe, insekter mv. som ikke er beskyttede. Ved besigtigelser i forbindelse med udarbejdning af denne drifts- og plejeplan, blev der observeret en lang række almindelige arter af dyr og planter bl.a. spor af råvildt, men der er ikke foretaget en systematisk undersøgelse af disse arter.

Invasive arter

Invasive arter er indslæbte, fremmede arter, der ved deres spredning og forekomst skader den hjemmehørende biodiversitet.

På Hansthølmlejren findes flere invasive nåletræer, så som Østrigsk fyr, Bjerg-fyr, Fransk bjerg-fyr og Sitka – alle arter som fældes i forbindelse med skovkonverteringen. Der findes desuden Rynket rose på terrænet, og udbredelsen af denne art, blev kortlagt i forbindelse med udarbejdelse af denne drifts- og plejeplan. Udover at arten er invasiv, er sammenhængende bevoksninger af disse, uinteressante i det militære kulisselandskab, da de danner et uigennemtrængelig krat. Udbredelsen af arten fremgår af kortbilag 2.

Rynket rose er en kraftfuld, men invasiv rose.

5. Analyse

Dette kapitel indeholder en emneopdelt diskussion af, hvordan drifts- og plejeplanen på en hensigtsmæssig og balanceret måde kan tilgodese de opstillede målsætninger under hensyntagen til optimering af ressourceudnyttelsen.

Forsvarsministeriets overordnede strategi om at tilgodese såvel militære som naturlovgivningsmæssige og økonomiske mål påkræver i nogle tilfælde en afvejning, da der kan være modsætningsforhold imellem de enkelte målsætninger. Også inden for de naturorienterede mål kan der være behov for en afvejning af modstridende mål. Denne afvejning foretages i det følgende. Der indledes med en evaluering af indsatsen under den gældende drifts- og plejeplan i perioden 2005-2019.

5.1. Evaluering af drifts- og plejeplan 2005-2019

Drifts- og plejeplanen for Hansthholmlejren for perioden 2005-2019 (Miljøministeriet, Skov- og Naturstyrelsen og Hjemmeværnskommandoen, 2005) evalueres med henblik på at identificere tiltag, der er gennemført, samt tiltag der helt eller delvis mangler gennemførelse. Evalueringen er foregået på basis af de aktivitetsskemaer, der ligger til grund for planlægningen, og som opsummeres i nedenstående tabeller. Datainput til evalueringen stammer fra statusoversigter udarbejdet af Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelse.

Nedenstående indeholder en evaluering af indsatsen i sidste planperiode, og der anvendes følgende systematik, hvor de enkelte aktiviteter fordeles på følgende kategorier:

1. Gennemført: Aktiviteten har gennemgået nødvendig projektering og myndighedsbehandling, og planlagt feltindsats er gennemført. Hvis der er tale om en éngangsaktivitet, beskrives den kort i statusafsnittet. Hvis der er tale om en blivende aktivitet (f.eks. græsning), gives en kort beskrivelse i statusafsnittet, der opstilles et fortsat mål, og der beskrives en aktivitet for den videre indsats.

2. Ikke Gennemført: Aktiviteter der ikke er gennemført i seneste planperiode. I forlængelse af evalueringen beskrives den videre planlægning for de enkelte aktiviteter under følgende kategorier:

A. Ikke yderligere: Angiver en aktivitet, typisk en éngangsaktivitet, der er gennemført og rapporteret, og hvor den målsætning, der har styret aktiviteten, er opfyldt. Ligeledes aktiviteter, der af forskellige (beskrevne) årsager er opgivet.

B. Overgår til videre planlægning: Angiver en fortsat planlagt eller projekteret aktivitet, der ikke er påbegyndt, men fortsætter i denne drifts- og plejeplan. Målsætningen opretholdes (evt. med justeringer), og bliver styrende for de fremtidige aktiviteter. En sådan aktivitet kan videreføres med selvstændig ID i aktivitetsafsnittet og det tilhørende aktivitetskort, eller den kan, f.eks. hvis den er projekteret, alene fremgå af afsnittet "Projekterede, men ikke gennemførte aktiviteter".

C. Videreføres: Gennemført aktivitet (typisk vedvarende aktiviteter, f.eks. græsning), der videreføres uden yderlig tiltag eller planlægning. Målsætningen opretholdes (evt. med justeringer), og bliver styrende for de fremtidige aktiviteter. En sådan aktivitet kan videreføres med selvstændig ID i aktivitetsafsnittet og det tilhørende aktivitetskort.

Rydning af arealer

Id	Lokalitet	Afdeling og litra	Areal (ha)	Planlagt gennemført	Planlagt indsats	Status primo 2019	Videre planlægning
1-1	Lysåben arealer	1b	2,7	2006, 2011, 2016	Rydning af træer og buske	Ikke gennemført	Overgår til videre planlægning
1-2	Lysåbne arealer	1b	2,7	2006-2011, 2013, 2015, 2017, 2019	Bekæmpelse af Kæmpe bjørneklo	Gennemført	Ikke yderligere.

Slåning

Id	Lokalitet	Afdeling og litra	Areal (ha)	Planlagt gennemført	Planlagt indsats	Status primo 2019	Videre planlægning
2-1	Lysåbne naturarealer	1b	2,7	2006	Slåning af det åbne areal	2006 og i 2017	Videreføres
2-2	Lysåbne arealer	1b	2,7	2006	Vedligeholdelse af sti	Gennemført	Videreføres

Øvrige aktiviteter

Id	Lokalitet	Afdeling og litra	Areal (ha)	Planlagt gennemført	Planlagt indsats	Status primo 2019	Videre planlægning
3-1	Hanstholmlejreren	1a, 1b, 1c, 1d, 1e, 1f	8,4	2006	Udarbejdelse af ordensreglement	Gennemført	Videreføres (opdateres)
3-2	Hanstholmlejreren	1a, 1b, 1c, 1d, 1e, 1f	8,4	2006	Udarbejdelse af infofolder	Ikke gennemført	Ikke Yderligere
3-3	Hanstholmlejreren	1a, 1b, 1c, 1d, 1e, 1f	8,4	2006	Opsætning af skiltestander og ordensreglement	Ikke gennemført	Overgår til videre planlægning
3-4	Hanstholmlejreren	1a, 1b, 1c, 1d, 1e, 1f	8,4	2006-2019	Vedligehold og eftersyn af informationsskilte og ordensreglement	Ikke gennemført	Overgår til videre planlægning

5.2. Analyse af ny indsats 2019-33

Den nye indsats på Hansthholmlejren skal tilrettelægges med fokus på den militære brug, og derved sikring af det åbne og lukkede landskab. Indenfor disse rammer skal der tillige være fokus på sikring og vedligeholdelse af naturværdierne, i forhold til lovgivningen, på områdets naturarealer med overdrev, hede, klit og skov.

Det forudsættes, jævnfør naturbeskyttelseslovens § 52 (Miljø- og Fødevarerministeriet, 2019) og vejledningen til denne (Skov- og Naturstyrelsen, 1993), at Forsvarsministeriet som statslig arealforvaltende myndighed "løbende træffer de foranstaltninger, som er nødvendige for at holde deres arealer i rimelig stand". På Hansthholmlejren omfatter dette særligt naturarealer med overdrev, hede, og klit, som dækker ca. 87 % af terrænet.

De lysåbne naturarealer er i dag præget af tilgroning med træer og buske, og trænger derfor til rydning og slåning. Skoven er under løbende konvertering af resterne fra den oprindelige plantage af hovedsageligt fyrretræer til løvtræer. I dag fremstår skoven med flere aldersgrupper, og der foregår en naturlig succession i skoven, som er med til at sikre skoven som urørt skov i fremtiden.

Nye trægenerationer er på vej frem i skoven på Hansthholmlejren.

Tilgroning

Der er har tidligere været foretaget rydning og slåning af de lysåbne arealer på Hansthølmlejren. I dag foretages der slåning af hundetræningsbanen, samt græsplanerne foran og bag hovedbygningen samt på vejen ind i området. Slåning af græsarealerne videreføres i næste planperiode, og rydning og slåning af de naturnære arealer genoptages. Det samme gør sig gældende for et stisystem ind i området, som også tidligere har været vedligeholdt.

Græsning

Der er ikke etableret afgræsning på de lysåbne naturarealer på Hansthølmlejren, men i den kommende planperiode, vil der blive iværksat undersøgelser om, hvorvidt ekstensiv afgræsning af arealerne kan etableres uden at være begrænsende for militære aktiviteter, samt om det er økonomisk rentabelt. Græsning foretages med et lavt dyretryk og med små robuste kreaturer eller får, evt. ved samgræsning af naboarealer.

Græsning skal optimalt set planlægges som ekstensiv græsning med robuste kvæg- eller fåreracer, og gerne med en varieret afgræsningscyklus. Således sikres og bevares det åbne landskab som militære kulisser.

Vedligeholdelse af tekniske anlæg, etablering af nye anlæg m.v.

Der er foretaget løbende vedligehold af hundetræningsbanen, græsarealer foran og bag hovedbygningen, hegn og veje på Hansthølmlejren. Vedligeholdelsen af disse er en IPA-opgave og behandles ikke videre i denne drifts- og plejeplan.

Hansthølmlejrens areal er markeret med sort-gule cement skelpæle. Disse er under tilgroning og trænger vedligehold. I næste planperiode vil der blive reetableret et ca. 4 m. bredt bælte, så line-of-sight fra pæl til pæl sikres, og skelpælene genmales.

Skilte med "Adgang forbudt" fjernes og erstattes med klap-skilte, fx med teksten "Militært øvelsesterræn. Ingen adgang under øvelsesaktivitet" eller tilsvarende, så der ikke er tvivl om adgangsreglerne.

Der er opsat et tre-trådet "DSB-hegn" i 90'erne omkring tipvognsporet fra 2. Verdenskrig. Hegnet blev opsat af museet, og vedligeholdes ikke længere. Derfor fjernes det i samarbejde med museet.

Det gamle "DSB-hegn" omkring tipvognsporet fra 2. Verdenskrig, er under forfald.

Hundetræningsbanen har tidligere været etableret med stige, spring og huller, m.m., men disse øvelsesforhindringer anvendes ikke i dag, og stige og spring fjernes i den kommende planperiode. Det samme gør sig gældende for hullet, der tildækkes med jord, fra et mindre jorddeponi tæt på hullet.

Der har gennem årene været en øget øvelsesaktivitet på Hanstholmlejren, og det har medført ønske om opførelse af en observationspost på den "Lukkede bunkers", samt en kampstilling i skovkanten ved trekantsområdet mellem adgangsvej til "Bunkers 4" og KFUM's spejderhus. Observationsposten etableres ved at fjerne uønsket opvækst af træer og buske på arealet på og omkring den "Lukkede bunkers". Kampstillingen etableres ved at fjerne Rynket rose og området grov-planeres, så græsslåning bliver muligt.

I den østlige del af øvelsesterrænet er der efter endt øvelse efterladt "Tjekkiske pindsvin" og "Spanske ryttere". Disse skal efterses, og dem der er i for ringe stand, kasseres og bortskaffes i henhold til

Forsvarets gældende regler.

KFUM spejderne har, i umiddelbar tilknytning til Forsvarets arealer, deres aktivitetshus. I den forbindelse anvender spejderne et mindre areal af Forsvarets til bålplads. Der skal i den kommende planperiode laves en aftale vedr. anvendelsen.

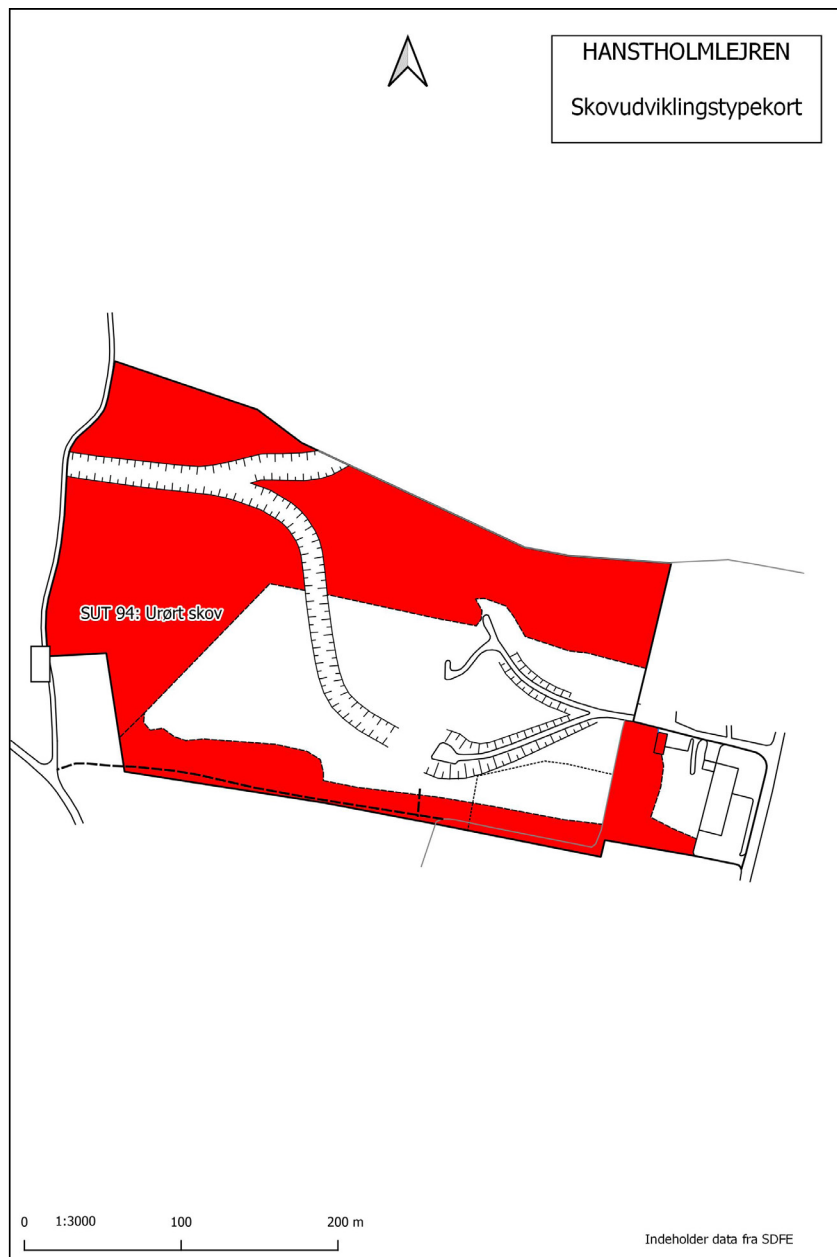
"Tjekkiske pindsvin" der anvendes til øvelsesformål på Hanstholmlejren.

Skovplanlægning

Skoven på Hanstholmlejren er udlagt som urørt, jf skovudviklingstypekort, Figur 5-1. Bjerg-fyr plantagen blev i 1993-1995, for store dele, konverteret til løvskov med Almindelig eg, som prioriteret art.

Ved denne plans udarbejdelse, er der registreret flere områder i skoven, med i sær fyr, men også andre nåletræer. Flere af nåletræerne er invasive, så som Bjerg-fyr, Fransk bjerg-fyr, Østrigsk fyr og Sitka-gran, men der vil ske en konvertering af alle nåletræer til fordel for løvskoven i den kommende planperiode.

Figur 5-1. Skovudviklingstypekort for Hanstholmlejren i planperioden 2019-2033.

Invasive arter

På Hansthølmlejren, er der ud over de invasive nåletræer, kortlagt en række bestande af Rynket rose, der især truer de lysåbne arealer med tilgroning. Rynket rose har tidligere været bekæmpet, med det har ikke bremset arten, og der er derfor behov for at arten bekæmpes intensivt i den kommende planperiode. Ud over de lysåbne områder, findes arten også bl.a. langs læhegn og områder med krat. Ved denne indsats sikres og vedligeholdes de militære kulisser som et åbent landskab.

Arten bør bekæmpes med bedst egnede metode. På nuværende tidspunkt anbefales vedholdende mekanisk bekæmpelse, evt. med biorotor eller buskryder og ved slåning hvert 2-3. år, evt. efterfulgt af afgræsning.

Beskyttede arter

For at tilgodese særligt beskyttelseskrævende arter, er der for alle Forsvarsministeriets arealer opstillet en række retningslinjer vedrørende aktiviteterernes tidsmæssige gennemførelse.

Der kan være forekomster af Markfirben på Hansthølmlejren. Markfirben er afhængige af lysåbne områder, gerne med løs sandet jord for at opnå optimal ynglesucces. På Hansthølmlejren er det særligt de sydvendte skråningerne ved de militære anlæg fra 2. Verdenskrig, der er ideelle som yngle- og rasteområde for Markfirben. Ingen af de foreslåede plejetiltag vurderes at påvirke yngle- og rastesteder for Markfirben væsentligt.

Med etablering af ovenstående foranstaltninger vurderes drifts- og plejeplanen ikke at beskadige lokale bestande af arter på habitatdirektivets Bilag IV, og den økologiske funktionalitet af yngle- og rasteområder på Hansthølmlejren opretholdes eller forbedres.

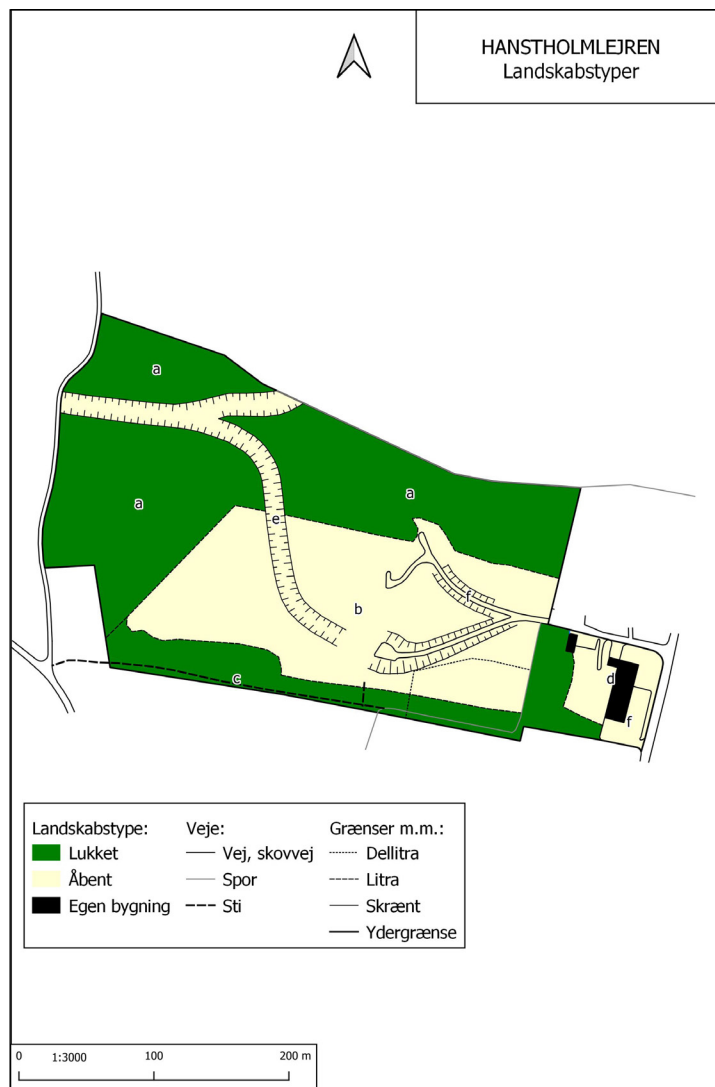
Sort skæne på skrånten til bunkers anlæg, der skærer sig ned i landskabet på Hansthølmlejren.

6. Visioner

Dette kapitel giver en beskrivelse af de langsigtede visioner for landskabstyperne og arealudviklingen på Hansthølmlejrø. Det omfatter en vurdering af de såkaldte landskabstyper, der beskriver visionen for fordelingen af det lukkede, halvåbne og det åbne landskab på større delarealer. Ligeledes omfatter beskrivelsen de såkaldte arealudviklingstyper, der understøtter den langsigtede vision for udviklingen af tilstanden på arealet.

Opdelingen af de militære øvelsesterræner i lukkede, halvåbne og åbne landskaber og deres militære, biologiske og rekreative udviklingsmål er beskrevet nærmere i publikationen Arealudviklingskataloget (FES, 2013). Hver landskabstype omfatter en række arealudviklingstyper, der nærmere beskriver det typiske landskab og dets naturindhold.

Figur 6-1 Kortet viser både de nuværende og den fremtidige landskabstype på Hansthølmlejrø.

Ønsket for den fremtidige udvikling af landskabstyperne på Hansthølmlejren fremgår af Figur 6-1.

De militære visioner er, at

1. Øvelsesterrænet virker optimalt som uddannelsesplads
2. Hovedbygningen kan fortsat anvendes til uddannelsessted

Det er visionen, at Hansthølmlejren fortsat skal være et åbent og lukket landskab, som militære kulisser, og præget af lysåbne- og skovarealer. De lysåbne arealer fremstår uden væsentligt trævækst, med stier og veje ind i terrænet, og skoven er urørt egeskov.

Det åbne landskab

Det åbne landskab kan være helt uden træer og buske, men der kan også være åbne landskaber med få, mindre trægrupper eller lavere vegetation. Det åbne landskab er desuden kendetegnet ved lavt voksende urte- og græssamfund. På Hansthølmlejren forekommer det åbne landskab på de lysåbne arealer med overdrev, hede og klitnatur og med få enkeltstående træer og buske.

Figur 6-2. Eksempel på det åbne klitlandskab.

Eksempel på det åbne landskab på Hanstholmlejren.

Det lukkede landskab

Det lukkede landskab har en høj bevoksningsgrad, og der er tale om egentlig skov med en lukket og tæt struktur. På Hansthølmlejren er skovområdet nu og vil fremover være lukket, tæt løvskov.

Figur 6-3. Eksempel på det lukkede landskab – tæt løvskov.

Eksempel på det lukkede landskab på Hansthølmlejren med tæt løvskov, der er klar til løvspring.

7. Aktiviteter

Dette kapitel anviser på grundlag af målsætning, status og analyse den konkrete, praktiske realisering af indsatsprogrammet på det enkelte delareal. Hertil kommer aktiviteter, som ikke er omfattet af en model, og som derfor beskrives mere grundlæggende, eventuelt med henvisning til særskilte projektformuleringer. Afsnittet kan omsættes direkte til arbejdsbeskrivelser.

Det vedlagte aktivitetskort (Kortbilag 2) illustrerer de overordnede planlagte drifts- og plejetiltag i den kommende planperiode (15 år). De enkelte aktiviteter er nærmere beskrevet i nedenstående afsnit, der er inddelt efter model. Modellerne beskriver den drift, der skal gennemføres på det enkelte areal og kan betragtes som en værktøjskasse. Modellerne skal sikre opfyldelse af målsætningerne på sigt og bygger i vid udstrækning på rammer og vilkår fra Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelses generelle retningslinjer for arealdrift og -pleje (FBE, 2019).

De første afsnit omfatter aktiviteter, der kan henføres til specifikke modeller. Efterfølgende gennemgås aktiviteter, der ikke er suppleret af egentlige modelbeskrivelser.

For hver aktivitetsgruppe opstilles en tabel over de planlagte aktiviteter. Tabellen indeholder kolonner med oplysninger om: id, lokalitet, afdelinger, areal, udførelsestidspunkt og aktivitetsbeskrivelser. Id-nummeret fremgår også af aktivitetskortene og kobler kort og tabel sammen. Arealet angiver den omtrentlige størrelse i hektar (hvis ikke andet er angivet). Under aktivitetsbeskrivelser uddybes den enkelte aktivitet.

Der stikker udluftningskanaler op fra undergrunden, der vidner om underjordiske aktiviteter fra 2. Verdenskrig

7.1. Rydning

Det overordnede formål med rydningerne er at hindre tilgroning af det åbne landskab for at sikre det halvåbne landskab som militære kulisser.

Der henvises til aktivitetskortet, hvor arealerne er indtegnet og hvor Id-nummeret kan genfindes. Det ryddede materiale skal fjernes fra områderne.

Gennemføres efter model 1: Rydning.

Id	Lokalitet	Afdeling og litra	Areal (ha)	Gennemføres	Aktivitetsbeskrivelse
1-1	Det lysåbne areal	1b	2,7	2020, 2025 og 2030	Rydning Rydning af opvækst af træer og buske for, at sikre og bevare det åbne landskab som militære kulisser. Materialet fjernes fra terrænet, for at sikre fremkommelighed ved øvelser.
1-2	Område med ved lukket bunkers	1b	0,05	2020, 2025 og 2030	Rydning af opvækst til etablering af observationspost Rydning af opvækst af træer og buske, herunder Popler, Bjerg-fyr, Æble og Hæk berberis, ved lukket bunkers, for at etablere en observationspost. Materialet fjernes fra terrænet, for at sikre fremkommelighed ved øvelser.
1-3	Læhegn i terrænets sydlige del	1c	0,5	2020, 2025 og 2030	Rydning af nål og ahorn Læhegnet konverteres til løv og ahorn bekæmpes. Materialet fjernes fra terrænet, for at sikre fremkommelighed ved øvelser.
1-4	Skoven	1a	4,6	2020, 2025 og 2030	Konvertering af nåleskov til løvskov Nåletræer og eksoter ryddes til fordel for løvtræer, herunder invasive arter som Østrigsk fyr, Bjerg-fyr, Fransk bjerg-fyr, Sitka-gran. Materialet fjernes fra terrænet, for at sikre fremkommelighed ved øvelser.
1-5	Militær anlæg fra 2. Verdenskrig i vestlige del af skoven	1 a (vest)	Ca. 0,1	2020, 2025 og 2030	Fritlægning af anlæg Anlæg fritlægges ved rydning. Såfremt der fælles løvtræer med Dbh (diameter i brysthøjde) > 20 cm, efterlades træerne som dødt ved. Resten fjernes fra området.
1-6	Skellinje til sikring af Line of sight	1a, 1c	Ca. 1,25 km	2020, 2025 og 2030	Rydninger omkring skellinjen til sikring af Line of sight Linjen gennemgås og der fritlægges et ca. 4 m. bredt bælte ved rydning.

7.2. Græsning

Det overordnede formål med græsning, er at overholde gældende lovgivning og herigennem at bibeholde det åbne landskab til militære kulisser.

Der henvises til aktivitetskortet, hvor arealerne er indtegnet og hvor Id-nummeret kan genfindes.

Græsning gennemføres efter model 3: Græsning.

Id	Lokalitet	Afdeling og litra	Areal (ha)	Gennemføres	Aktivitetsbeskrivelse
2-1	Hele naturarealet	1b	2,7	2020	Kreatur- eller fåregræsning Det undersøges, hvorvidt ekstensiv afgræsning af arealerne kan etableres uden at være begrænsende for militære aktiviteter, samt om det er økonomisk rentabelt. Græsning skal optimalt set planlægges som ekstensiv græsning med lavt græsningstryk og robuste kvæg- eller fåreracer, og gerne med en varieret afgræsningscyklus, evt. ved samgræsning af naboarealer. Således sikres og bevares det åbne landskab som militære kulisse. Inden opstart af afgræsning foretages en hårdhændet grønthøstning (se nedenfor) af hele arealet for at fjerne den tykke græsmåtte og derved optimere afgræsningen.

7.3. Slåning

Det overordnede formål med slåning er, at sikre og vedligeholde det åbne landskab til gavn for militære øvelser, at overholde gældende lovgivning og herigennem at sikre større biodiversitet på de beskyttede naturarealer.

Der henvises til aktivitetskortet, hvor arealerne er indtegnet og hvor Id-nummeret kan genfindes.

Græsning gennemføres efter model 2: Opsamling af afslået materiale – høstet.

Id	Lokalitet	Afdeling og litra	Areal (ha)	Gennemføres	Aktivitetsbeskrivelse
3-1	Hele naturarealet	1b	2,7	2020 og herefter årligt.	Slåning af naturareal Slåning iværksættes på hele arealet, således det åbne landskab sikres og vedligeholdes som militære kulisser. Materialet opsamles og fjernes fra terrænet.
3-2	Kampstilling	1b	0,05	2020 og herefter efter behov.	Slåning af kampstilling Kampstillingen vedligeholdes ved slåning.
3-3	Det lysåbne naturareal	1b	Ca. 0,6 km	2020	Etablering af stisystem Stisystem planlægges og etableres som en ca. 2 m. bred trampesti ved slåning.
3-4	Det lysåbne naturareal	1b	Ca. 0,6 km	2020 og herefter 1 gang hver 2. uge i vækstsæsonen fra omk. 15. maj til 1. november	Vedligehold af stisystem Stisystem vedligeholdes ved slåning.

7.4. Bekæmpelse af invasive planter

Det overordnede formål med bekæmpelsen af invasive arter på terrænet er, at sikre og vedligeholde det åbne landskab, for at overholde gældende lovgivning.

Der findes både Østrigsk fyr, Bjerg-fyr, Fransk bjerg-fyr, Sitka-gran og Rynket rose på Hanstholmlejren.

De invasive træer, findes for størstedelen i skoven, og bekæmpes i forbindelse med konvertering af skoven til løvskov.

Rynket rose findes på hele terrænet, men i sær i bestande på det lysåbne terræn, i læhegn og i kratområder.

Der henvises til aktivitetskortet, hvor arealerne er indtegnet og hvor Id-nummeret kan genfindes. Det ryddede materiale skal fjernes fra områderne.

Gennemføres efter model 6 og 7.

Id	Lokalitet	Afdeling og litra	Areal (ha)	Gennemføres	Aktivitetsbeskrivelse
4-1	Skov	1a	4,6	2020, 2025 og 2030	Østrigsk fyr bekæmpes Østrigsk fyr bekæmpes ved rydning. Materialet fjernes fra terrænet, for at sikre fremkommelighed ved øvelser.
4-2	Skov og lysåbne arealer	1a, 1b	4,6	2020, 2025 og 2030	Bjerg-fyr bekæmpes Bjerg-fyr bekæmpes ved rydning. Materialet fjernes fra terrænet, for at sikre fremkommelighed ved øvelser.
4-3	Skov	1a	4,6	2020, 2025 og 2030	Fransk bjerg-fyr bekæmpes Fransk bjerg-fyr bekæmpes ved rydning. Materialet fjernes fra terrænet, for at sikre fremkommelighed ved øvelser.
4-4	Skov og læhegn	1a, 1c	4,6	2020, 2025 og 2030	Sitka-gran bekæmpes Sitka-gran bekæmpes ved rydning. Materialet fjernes fra terrænet, for at sikre fremkommelighed ved øvelser.
4-5	Hanstholmlejren	1a, 1b, 1c, 1d, 1e, 1f	8,4	2020 og herefter årligt.	Rynket rose bekæmpes Rynket rose bekæmpes ved slåning og buskrydning, hvor den træffes, således det åbne landskab sikres og vedligeholdes som militære kulisser. Materialet opsamles og fjernes fra arealet.
4-6	Hanstholmlejren	1b, 1c,	0,55	2020 og herefter årligt.	Rynket rose bekæmpes Rynket rose findes massivt i flere delområder på terrænet og bekæmpes mekanisk ved slåning, således det åbne landskab sikres og vedligeholdes som militære kulisser. Materialet opsamles og fjernes fra arealet. Til start foretages en fjernelse evt. vha. en "Biorotor" eller buskrydder, hvor det ikke er til gene for § 3-beskyttet natur.

Hanstholmlejren hovedbygning.

7.5. Ikke modelbeskrevne aktiviteter

* angiver, at aktiviteten ikke fremgår af aktivitetskortene.

Id	Lokalitet	Afdeling	Areal (ha)	Gennemføres	Aktivitetsbeskrivelse
5-1	Østlige ende af øvelsesterrænet	1b	0,05	2020	Etablering af Kampstilling Kampstillingen etableres ved at fjerne Rynket rose og området grov-planeres, så græsslåning bliver muligt.
5-2	Hundetræningsbanen	1b	3 stk.	2020	Fjernelse af øvelseselementer til hunde Stige og spring fjernes. Hul opfyldes med jord fra mindre jorddeponi nær hul.
5-3*	Hansthølmlejren	1a,1b,1c, 1d, 1e, 1f	8,4	2020-2033	Opdatering af Ordensreglement Opdatering af gældende ordensreglement.
5-4*	Ved p-pladsen	1f	1 stk.	2020	Opsætning af infostander og ordensreglement Opsætning af infostander og ordensreglement.
5-5*	Ved p-pladsen	1f	1 stk.	2020-2033	Vedligehold og eftersyn af infostander og ordensreglement Årligt eftersyn og vedligeholdelse af infostander og ordensreglement.
5-6*	Hele arealet	1b, 1d, 1f		2020-2033	Vedligeholdelse af P-plads og veje Løbende vedligeholdelse af p-plads og veje.
5-7*	Hansthølmlejren	1a,1b,1c, 1d	Ca. 1,25 km	2020, 2023, 2026, 2029, 2032	Skel afmærkning Gul-sort cement skelsten genmales.
5-8*	Den østlige ende af øvelsesterrænet	1b	0,3	2020	Fjernelse af Tjekkiske pindsvin og Spanske ryttere "Tjekkiske pindsvin" og "Spanske ryttere" efterses, og de der er i for ringe stand, kasseres og bortskaffes i henhold til Forsvarets gældende regler.
5-9	Foran Spejderhytte	1b	1 stk.	2020	Afklaring af brug af areal til bålplads Afklaring med KFUM spejderne vedr. brug af areal til bålplads.

Monitering

For at Forsvarsministeriet kan effektivisere sin naturforvaltningsindsats (både mht. militære kulisser og økonomi) tilstræbes, at der på langt sigt iværksættes en 'evidensbaseret naturforvaltning'. Det vil sige, at resultatet af aktiviteterne løbende dokumenteres og evalueres – således at de kan indgå i den kommende drift- og plejeplanlægning.

Revling - en af hedens vigtige planter.

8. Referencer

Danmarks miljøportal (2019)

<https://arealinformation.miljoeportal.dk/html5/index.html?viewer=distribution>.

Forsvarsministeriet (2010)

Bekendtgørelse nr. 1458 af 14. februar 2010 om administration af internationale naturbeskyttelsesområder samt beskyttelse af visse arter for så vidt angår forswarets aktiviteter.

FES (2013)

Arealudviklingskatalog. Et værktøj til arealplanlægning på Forsvarets arealer. Forsvaret.

FES (2019)

FBE bestemmelse for drifts- og plejeplaner. Bilag 5 til FBEST 610-6 med underbilag.

Forsvarsministeriet (2012)

Forsvarsministeriets miljø- og naturstrategi 2012-2015.

Forsvarsministeriet (2016)

Forsvarsministeriets miljø- og energistrategi, 2016-2020.

Houmark, Chr. (1999)

Hjemmeværnets første år — arven fra modstandsbevægelsen”, skrevet i forbindelse med 50-året for Hjemmeværnets oprettelse.

Hærhjemmeværnsdistrikt Himmerland-Thy

Folderen “Velkommen til Hanstholmlejren”

Kulturministeriet (2014)

LBK nr. 358 af 08/04/2014. Bekendtgørelse af museumsloven.

Miljø- og Fødevareministeriet (2016)

Vandområdeplan 2015-2021 for vandområdedistrikt Jylland og Fyn

Miljø- og Fødevareministeriet (2018a)

Bekendtgørelse nr. 1074 af 27. august 2018 om jagttid for visse pattedyr og fugle m.v.

Miljø- og Fødevareministeriet (2018b)

Bekendtgørelse nr. 1595 af 6. december 2018 om udpegning og administration af internationale naturbeskyttelsesområder samt beskyttelse af visse arter.

Miljø- og Fødevareministeriet (2019a)

Bekendtgørelse nr. 240 af 13. marts 2019 af lov om naturbeskyttelse.

Miljø- og Fødevareministeriet (2019b)

Bekendtgørelse nr. 315 af 28. marts 2019 af lov om skoven.

Miljøministeriet, Skov- og Naturstyrelsen og Hjemmeværnskommandoen (2005)

Hanstholmlejren. Drifts- og plejeplan 2005-2019.

Naturstyrelsen (2016a)

Natura 2000-plan 2016-2021 for Hanstholm Reservatet, Hanstholm Knuden, Nors Sø og Vandet Sø, Natura 2000-område nr. 24 Habitatområde H24 og H220 Fuglebeskyttelsesområde F22.

Naturstyrelsen (2016b)

Bekendtgørelse nr. 867 af 27. juni 2016 om fredning af visse dyre- og plantearter og pleje af tilskadekommet vildt.

Skov- og Naturstyrelsen (1993)

Vejledning om naturbeskyttelsesloven. Med efterfølgende ændringer. Miljøministeriet.

Søgaard, B., & Asferg, T. (2007)

Håndbog om dyrearter. Faglig rapport fra DMU nr. 635. Århus Universitet: Danmarks Miljøundersøgelser.

9. Bilag

9.1. Ekstern høring af forslag til drifts- og plejeplan for "Hanstholmlejren"

Der er tradition for, at drifts- og plejeplaner samt tillæg hertil, efter den interne bearbejdning forelægges til ekstern høring blandt myndigheder, organisationer og øvrige interesserede. Denne proces blev for forslaget til drifts- og plejeplanen for Hanstholmlejren igangsat jævnfør høringsskrivelse af 21. november 2019. Høringsfristen blev fastsat til 19. december 2019.

I tabellen fremgår hvilke interessenter, som er blevet hørt, samt hvilke høringssvar, der er modtaget indenfor høringsfristens udløb.

Høringssvar fra Slots- og Kulturstyrelsen, Dansk Ornitolog Forening samt Friluftsrådet kan ses i bilag 9.2 i deres fulde ordlyd.

Institution	Høringssvar
Miljøstyrelsen	
Naturstyrelsen Thy	
Slots- og Kulturstyrelsen,	X
Thisted Kommune	
Danmarks Naturfredningsforening	
WWF - Verdensnaturfonden	
Dansk Ornitologisk Forening	X
Danmarks Jægerforbund	
Friluftsrådet	X
Dyrenes Beskyttelse	
Verdens skove	
Entomologisk Fagudvalg	
Dansk Pattedyrsforening	
Nordisk Herpetologisk Forening	
Danmarks Sportsfiskerforbund	
Dansk Landskabsøkologisk Forening	
Landbrug og Fødevarer	
Familielandbruget	

Generelt

Der er kun modtaget få bemærkninger til forslag til drifts- og plejeplan for Hanstholmlejren.

Slots- og Kulturstyrelsen har ingen bemærkninger til planen.

Dansk Ornitologisk Forening har bemærkninger til planen, og disse gennemgås herunder. DOF synes at, planen fremtræder ganske naturvenlig og illustrerer en betydelig forståelse for, gennem den kommende drift og pleje, at værne om og udvikle områdets naturværdier.

Konkrete bemærkninger**DOF**

DOF har konkrete bemærkninger til forslaget til drifts- og plejeplanen. I det følgende gennemgås bemærkningerne, og der foretages en sammenfattende vurdering (kursiv), og til slut beskrives en beslutning om opfølgning (fed).

Kommende indsats*Slåning eller afgræsning af de lysåbne arealer*

DOF anbefaler at de lysåbne naturarealer i videst muligt omfang opretholdes med passende lav vegetation, der tilgodeser den oprindeligt forekommende flora og fauna.

Såfremt der, som vegetations-pleje, ønskes indført et let græsningstryk, anbefaler DOF at der anvendes små og robuste kvægracer som f. eks. Galloway eller Aberdeen, da deres moderate græsning virker harmonisk på den oprindelige vegetation, og desuden har en positiv virkning på insekter og fugleliv.

DOF fraråder, at der anvendes får til græsning, da fårene generelt græsser mere selektivt end kreaturer og erfaringsmæssigt er mere nervøse og følsomme over for uregelmæssige hændelser. Får er desuden langt vanskeligere at hegne effektivt inde end kreaturer.

Forsvarsministeriet har i den kommende planperiode planlagt slåning af hele naturarealet og tillige planlagt at undersøge hvorvidt det er muligt at etablere afgræsning af arealet med robuste dyreracer.

Bemærkningen giver ikke anledning til ændring i drifts- og plejeplanen.*Trævalg på de skovbevoksede arealer*

DOF ser med stor sympati på, at drifts- og plejeplanen tilstræber, at de i indførte nåletræer gradvist fjernes fra området, ligesom den

invasive ahorn (ær).

DOF anbefaler, at der i det eksisterende skovområde foretages en revurdering af, hvilke arter af naturligt hjemmehørende, danske træer og buske, der bør supplere det hidtil fornuftige valg af eg. Eksempelvis kunne der, til gavn for biodiversiteten, indplantes arter som spidsløn, og hvor der er læ kunne avnbøg, småbladet lind, ask samt hassel også trives. På de mere vindudsatte steder kunne skærm-elm anbefales, idet den sjældent får elmesyge.

Forsvarsministeriet har i den kommende planperiode planlagt en konvertering af nål til løv på de skovbevoksede arealer og herved primært tilgodese egen. Forsvarsministeriet er opmærksom på, at andre arter med fordel vil kunne trives på de skovbevoksede arealer, og vil medtage DOF's anbefalinger i den kommende planlægning af skovudviklingen på terrænet.

Bemærkningen giver ikke anledning til ændring i drifts- og plejeplanen.

Friluftsrådet

Friluftsrådet har konkrete bemærkninger til forslaget til drifts- og plejeplanen. I det følgende gennemgås bemærkningerne, og der foretages en sammenfattende vurdering (kursiv), og til slut beskrives en beslutning om opfølgning (fed).

Kommende indsats

Publikumsadgang generelt

Friluftsrådet er især positiv over, at der opsættes et ordensreglement for området, og at skilte med "adgang forbudt" erstattes med klapskilte med teksten "Militært øvelsesterræn. Ingen adgang under øvelsesaktivitet". Friluftsrådet anbefaler, at man i tillæg til klapskiltene tydeliggør, hvordan man som besøgende kan afgøre, om der er øvelsesaktivitet eller ej.

Friluftsrådet stiller sig undrende over for det manglende afsnit/kapitel om publikumshensyn, og Friluftsrådet finder det væsentligt, at afsnittet medtages, således der gives et fyldestgørende overblik over den nuværende rekreative brug af området.

Forsvarsministeriets reviderede bestemmelse for drifts- og plejeplaner medtager fremadrettet alene forhold vedrørende militære behov samt lovgivningsmæssige krav i drifts- og plejeplaner.

Bemærkningen giver ikke anledning til ændring i drifts- og plejeplanen.

Publikumsadgang i skovbevoksede arealer

Friluftsrådet er i udgangspunktet positive over for skovtypen urørt skov og indforstået med, at skoven kan blive mere ufremkommelig på grund af den forventede stigning af vegetation og dødt ved i skovbunden. Friluftsrådet anbefaler at der etableres nogle mindre, rekreative stier (se evt. principskitse i høringssvar) i den vestlige og nordøstlige del af skoven, og at disse vedligeholdes af Forsvarsministeriet. Stierne kan eventuelt laves som trampestier.

Forsvarsministeriet er opmærksom på, at skoven i fremtiden kan blive mere ufremkommelig efterhånden som skoven bliver mere naturlig. I det omfang det er muligt, vil Forsvarsministeriet medtage Friluftsrådets anbefalinger i den kommende planlægning af skovudviklingen på terrænet.

Bemærkningen giver ikke anledning til ændring i drifts- og plejeplanen.

Publikumsadgang og græssende dyr

Friluftsrådet er i udgangspunktet positiv over for områder med afgræsning, og anbefaler at der etableres flere let anvendelige og lettilgængelige indgange indenfor hegningen. Samtidig at det indtænkes, at dyrene har mulighed for at søge væk, eventuelt til naboarealerne, og at der udvælges en 'rolig'/'venlig' race af kvæg eller får. Endvidere at der opsættes informationsskilte ved hver indgang til naturområdet, med informationer om, afgræsningen.

Er dette ikke muligt anbefaler Friluftsrådet, at naturområdet plejes via slåning, således hensynet til den rekreative anvendelse af området prioriteres.

Forsvarsministeriet vil i den kommende planperiode undersøge, hvorvidt ekstensiv afgræsning af arealerne kan etableres på Hansthølmlejren. I en eventuel planlægningsfase af afgræsning, vil Friluftsrådet blive kontaktet.

Bemærkningen giver ikke anledning til ændring i drifts- og plejeplanen.

Publikums oplevelsesværdi i skoven under konvertering

Friluftsrådet er positive over, at skoven på Hansthølmlejren konverteres til urørt løvskov, og anbefaler at man i konverteringsfasen tager hensyn til oplevelsesværdien og kvaliteten af skoven, ved at sørger for, at træerne i skoven får en heterogen aldersstruktur, eventuelt ved at man i løbet af de 15 år manuelt fjerner udvalgte løvtræsskud.

Forsvarsministeriet vil i den kommende planperiode bekæmpe invasive arter i forbindelse med konvertering af skoven til løvskov, og i forbindelse med udvikling til mere urørt skov, vil skoven af sig selv opnå en mere naturlig aldersstruktur, når der sker naturlige forstyrrelser i forbindelse med eksempelvis stormfald og naturlig død.

Bemærkningen giver ikke anledning til ændring i drifts- og plejeplanen.

9.2. Høringssvar

Høringssvar

Høringsvar fra Slots- og Kulturstyrelsen.

(FMI-KI besked: Denne mail kommer fra Internettet.)

Kære Simon Vang Pedersen

Slots- og Kulturstyrelsen har ikke bemærkninger til fremsendte drifts- og plejeplan.

Venlig hilsen

Marie Walther
Specialkonsulent
Center for Kulturarv
Fortidsminder

Slots- og Kulturstyrelsen
Fejøgade 1, 2. sal
4800 Nykøbing Falster

T 33 95 42 00
M 33 74 52 14
max@slks.dk | slks.dk

Høringssvar

Høringsvar fra Dansk Ornitologisk Forening

(FMI-KI besked: Denne mail kommer fra Internettet.)

Dansk Ornitologisk Forenings høringssvar

På vegne af landsforeningen, Dansk Ornitologisk Forening (DOF), sender DOF Nordvestjylland (som dækker det oprindelige Viborg Amt) hermed sine bemærkninger til drifts- og plejeplanen for Hanstholm-lejren.

Planen fremtræder - set med DOF's øjne - ganske naturvenlig og illustrerer en betydelig forståelse for gennem den kommende drift og pleje at værne om og udvikle områdets naturværdier.

DOF skal derfor indskrænke sig til nogle relativt få anbefalinger om henholdsvis de lysåbne og de skovbevoksede arealer.

DE LYSÅBNE AREALER:

Disse bør i videst muligt omfang opretholdes med passende lav vegetation, der tilgodeser den oprindeligt forekommende flora og fauna.

HVIS der som vegetations-pleje ønskes indført et let græsningstryk, så vil DOF så ubetinget anbefale, at der anvendes små og robuste kvægracer som f. eks. Galloway eller Aberdeen, da deres moderate græsning virker harmonisk på den oprindelige vegetation, og desuden har en positiv virkning på insekter og fugleliv.

I den sidste sammenhæng bør det erindres, at kreaturer som direkte efterkommere af uroksen har været vildtlevende i tempererede egne som de danske i mange tusind år.

DOF vil derimod fraråde, at der anvendes får til græsning, da fårene generelt græsser mere selektivt end kreaturer og erfaringsmæssigt er mere nervøse og følsomme over for uregelmæssige hændelser. Får er desuden langt vanskeligere at hegne effektivt inde end kreaturer.

Som fauna-type stammer tam-fåret formentlig oprindeligt fra bestande af mouflon i sydlige bjergegne, der er kendetegnet ved en anden vegetation (f. eks. maki) end de danske, tempererede lavland.

DE SKOVBEVOKSEDE AREALER:

DOF ser med stor sympati på, at drifts- og plejeplanen tilstræber, at de i indførte nåletræer gradvist fjernes fra området, ligesom den invasive ahorn (ær). Det naturligt hjemmehørende modsvar til sidstnævnte art er spidsløn, som erfaringsmæssigt trives udmærket i Nordvestjylland.

I det hele taget vil DOF anbefale, at der i det eksisterende (men blot inden for de sidste ca. 70 år plantede) skovområde foretages en revurdering af, hvilke arter af naturligt hjemmehørende, danske træer og buske, der bør supplere det hidtil fornuftige valg af eg.

Eksempelvis kunne der til gavn for biodiversiteten indplantes arter som den allerede nævnte, spidsløn. Hvor der er læ kunne avnbøg, småbladet lind, ask samt hassel også trives. På de mere vindudsatte steder kunne skærm-elm anbefales, idet den sjældent får elmesyge.

Hvad angår valg af naturligt hjemmehørende træer og buske i den nordvestjyske egn omkring Hansthølm kan der i øvrigt henvises til det bilag, som undertegnede har leveret til den nyligt godkendte driftsplan for arealerne under Naturstyrelsen Thy.

Bilaget kan findes via følgende link: <https://naturstyrelsen.dk/media/248396/skovvegetationens-historie-i-thy-af-poul-hald-mortensen.pdf>

Med venlig hilsen

Poul Hald-Mortensen

Biolog, mag. scient.

Formand for DOF Nordvestjylland

Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelse
Arsenalvej 55
9800 Hjørring
Att.: Fes-ktp-ra@mil.dk
Cc: fes-nps13@mil.dk

5. december 2019

Friluftsrådets høringssvar til drifts- og plejeplan for Hansthølmlejren

Friluftsrådet takker for muligheden for at afgive høringssvar til drifts- og plejeplan for Hansthølmlejren. Friluftsrådet og Friluftsrådet Nordvest er positive over, at drifts- og plejeplanen tilgodeser hensynet til naturbeskyttelse og rekreative interesser, samt at der sker en formidling af området.

Friluftsrådet er især positiv over, at der opsættes et ordensreglement for området, og at skilte med "adgang forbudt" erstattes med klapskilte med teksten "Militært øvelsesterræn. Ingen adgang under øvelsesaktivitet". Friluftsrådet anbefaler, at man i tillæg til klapskiltene tydeliggør, hvordan man som besøgende kan afgøre, om der er øvelsesaktivitet eller ej.

Friluftsrådet stiller sig undrende over for det manglende afsnit/kapitel om publikumshensyn, som i indholdsfortegnelsen står til at starte på planens side 24. Eftersom offentligheden har adgang til området uden for de militære øvelser, finder Friluftsrådet det væsentligt, at afsnittet medtages, således der gives et fyldestgørende overblik over den nuværende rekreative brug af området.

Små stiforløb i den urørte løvskov

Friluftsrådet er i udgangspunktet positive over for skovtypen urørt skov og indforstået med, at skoven kan blive mere ufremkommelig på grund af den forventede stigning af vegetation og dødt ved i skovbunden. Da der ligger en stor oplevelsesværdi i at færdes i skovtypen urørt skov, anbefaler Friluftsrådet at der allerede fra starten af skovkonverteringen etableres nogle mindre, rekreative stier (se nedenstående principskitse) i den vestlige og nordøstlige del af skoven. Det foreslås, at Forsvarets Ejendomsstyrelses Natur- og Plansektion og Naturdriftselementet, foruden det daglige publikumstryk, er med til at vedligeholde stierne. Stierne kan eventuelt laves som trampestier.

Friluftsrådets principskitse af små rekreative stier, der placeres i både den nordøstlige og vestlige del af skoven

Græsning af hele naturarealet

Friluftsrådet hæfter sig ved, at det skal undersøges, hvorvidt der kan etableres ekstensiv afgræsning af hele naturarealet. Friluftsrådet er i udgangspunktet positiv over for områder med afgræsning, da det kan give en særlig oplevelse at gå i natur med græssende dyr. Dog betyder afgræsning med dyr, at der skal etableres et hegn, hvilket kan være til hinder for offentlighedens adgang til området. Friluftsrådet anbefaler, hvis der på sigt etableres græsning, at der etableres flere let anvendelige og lettilgængelige indgange både i nord-, syd-, øst- og vest siden af indhegningen. Indgangen kan eksempelvis laves i form af klaplåger.

Friluftsrådet er bekymret for den potentielle konflikt, der kan opstå mellem mennesker og dyr, hvis de græssende dyr ikke har muligheden for at søge væk, når mennesker besøger området. Friluftsrådet anbefaler således, hvis der etableres græsning, at det indtænkes, at dyrene har mulighed for at søge væk, eventuelt til naboarealerne. Er dette ikke muligt anbefaler Friluftsrådet, at naturområdet plejes via slåning, således hensynet til den rekreative anvendelse af området prioriteres.

Friluftsrådet anbefaler også, hvis græsning etableres, at der udvælges en 'rolig'/'venlig' race af kvæg eller får, som ikke vil blive forskrækket eller skræmt af mennesker, der er på tur i området. Dertil anbefaler Friluftsrådet også, at der opsættes informationsskilte ved hver indgang til naturområdet, med informationer om, at offentligheden godt må færdes blandt de græssende dyr, samt hvilket temperament og adfærd kvæg- eller fåreracen har overfor mennesker og hunde. På den måde afmonteres eventuelt frygt eller tvivl hos den besøgende, og hundeejere på tur med deres hunde kan undgå at komme i karambolage med de græssende dyr i tilfælde af, at dyrene opfatter hunden som en trussel.

Konvertering fra nåleskov til urørt løvskov

Friluftsrådet er positive over, at skoven på Hansthølmlejren konverteres til urørt løvskov. Herunder at man i konverteringsfasen fjerner invasive nåletræer og at man i første omgang lader de hjemmehørende nåletræer stå. Friluftsrådet anbefaler, at man i konverteringsfasen tager hensyn til oplevelsesværdien og kvaliteten af skoven, der vil være de næste 15 år, som planen er gældende for. Med dette mener Friluftsrådet, at man i løbet af de 15 år sørger for, at træerne i skoven får en heterogen aldersstruktur, eventuelt ved at man i løbet af de 15 år manuelt fjerner udvalgte løvtræsskud. På den måde øges oplevelsesværdien, da det bliver muligt at opleve træer i mange forskellige livsstadier, spændende fra de helt små egetræsskud til de store, gamle løvtræer og livstræer. Samtidig vil det også sikre en god, robust og dynamisk løvskov, som skaber et solidt grundlag for skovbiodiversiteten.

På vegne af Friluftsrådet

Ingrid Agerholm
Næstformand, Friluftsrådet Nordvest
Klitmøllervej 10
7700 Thisted

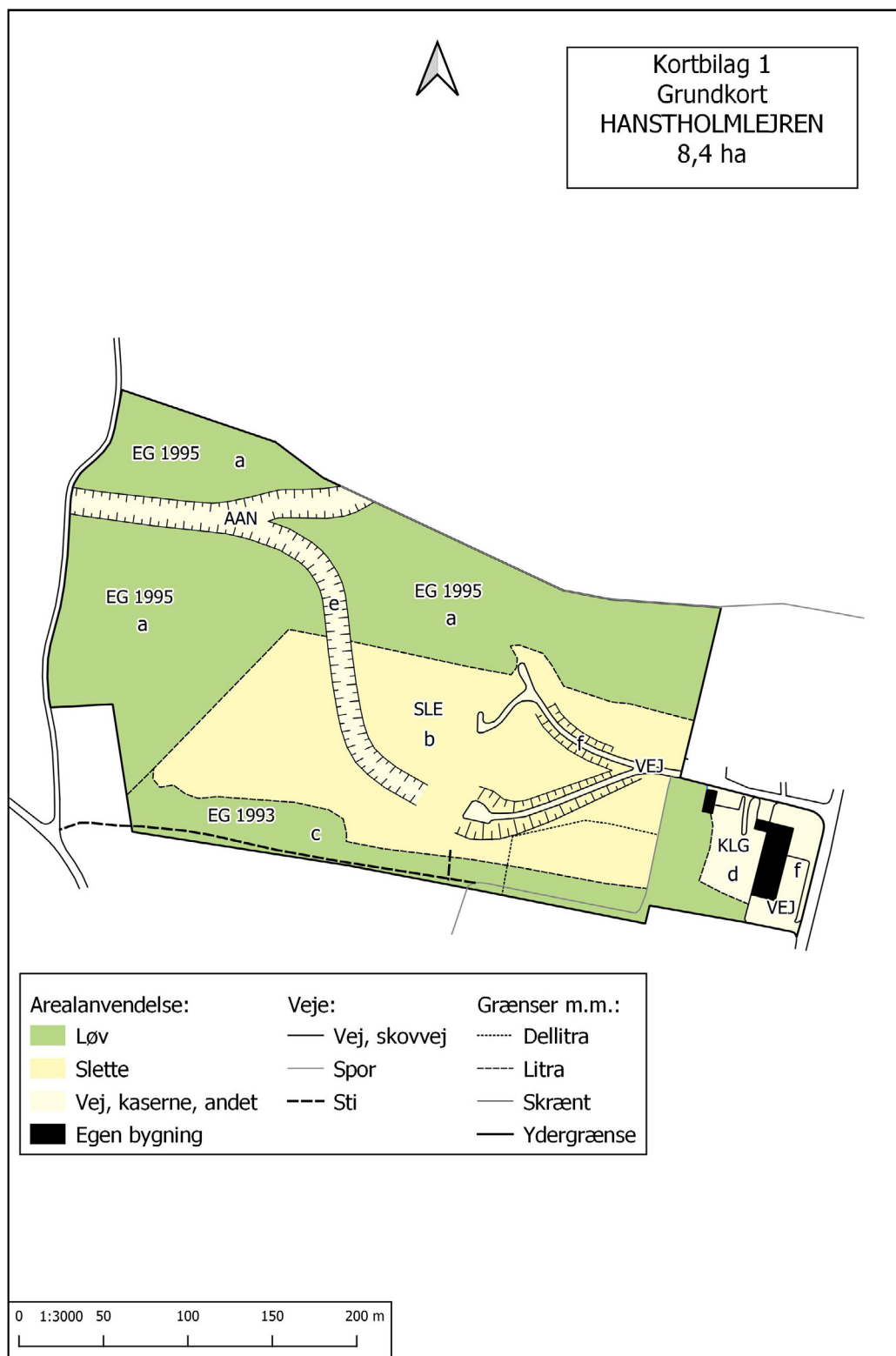
nordvest@friluftsradet.dk
97 92 33 93

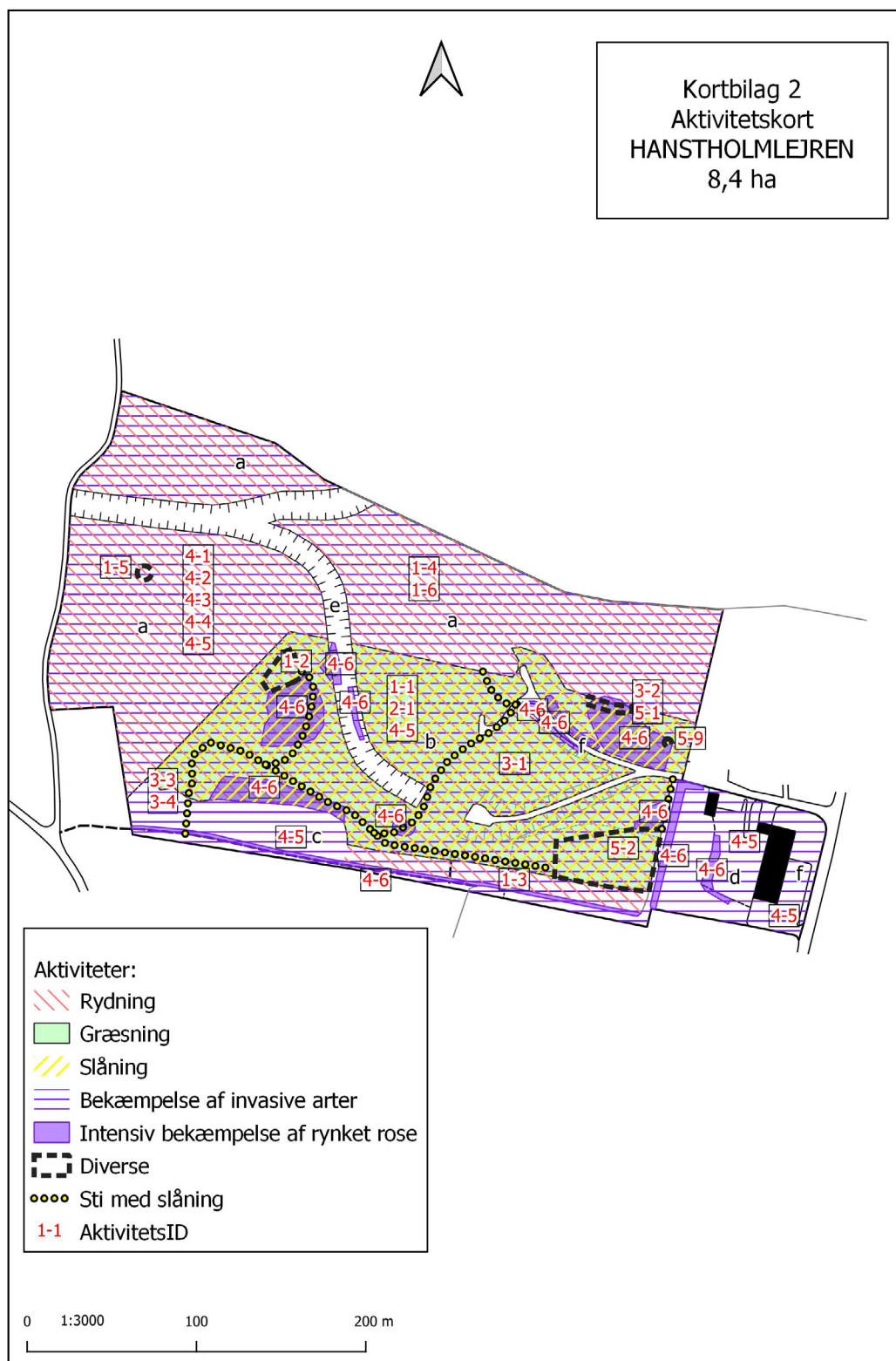
Kopi sendt til:
Friluftsrådet Nordvest, nordvest@friluftsradet.dk

9.3. Kortbilag

Kortbilag 1. Grundkort

Kortbilag 2. Aktivitetskort

Forsvar for naturen

Forsvarsministeriets skyde- og øvelsesterræner anvendes til militær uddannelse, men samtidig udgør arealerne nogle af de største og bedst bevarede naturområder i Danmark. Sammenlagt forvalter Forsvarsministeriet ca. 30.000 ha enestående natur, hvor den militære benyttelse går hånd i hånd med værdifulde danske naturtyper og arters beskyttelse. Mange militære arealer er i perioder åbne for publikum, så også offentligheden kan besøge og opleve de unikke naturarealer. I samarbejde med Miljøministeriet har Forsvarsministeriet udviklet et særligt koncept for udarbejdelse af drifts- og plejeplaner for terrænerne. Igennem planerne sikrer Forsvarsministeriet en passende afvejning mellem militære uddannelsesbehov, naturbeskyttelse og offentlighedens adgang. Information om Forsvarsministeriets naturforvaltning kan findes på www.ejendomsstyrelsen.dk

Arsenalvej 55
9800 Hjørring
Tlf. +45 72 81 33 00
E-mail: fes@mil.dk